

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

**DIDAKTICKÉ PROBLÉMY PŘI PRÁCI S LIDOVOU PÍSNÍ
NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Iva Lukešová

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 5. května 2024

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych zde poděkovala své vedoucí práce, paní doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc., za cenné rady, odborné vedení a ochotu mi vždy pomoci. Vždy si na mě našla čas a velmi ochotně mi se vším pomohla a poradila, čehož si nesmírně vážím. Zároveň mi poskytla a doporučila řadu odborných materiálů, které mi velmi pomohly při zpracování práce. Také bych zde ráda poděkovala své rodině a blízkým přátelům za jejich podporu v průběhu celého mého studia.

OBSAH

Úvod	3
1 LIDOVÁ PÍSEŇ	4
1.1 LIDOVÁ PÍSEŇ – VYMEZENÍ POJMU	4
1.1.1 Charakteristické znaky lidové písně.....	5
1.1.2 Lidová píseň jako umělecký útvar.....	5
1.1.3 Druhy lidových písní	6
2 UPLATNĚNÍ LIDOVÉ PÍSNĚ V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	9
2.1 HUDEBNÍ VÝCHOVA V RÁMCOVĚ VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU	9
2.2 LIDOVÁ PÍSEŇ A JEJÍ MÍSTO V RÁMCOVĚ VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU	10
2.3 MALÁ SONDA DO OBSAHU UČEBNIC Z HLEDISKA POMĚRNÉHO ZASTOUPENÍ PÍSNÍ LIDOVÝCH A UMĚLÝCH .	11
2.3.1 Zastoupení lidových písní ve vybraných učebnicích hudební výchovy pro 1. – 5. ročník základní školy	11
2.3.2 Lidové písně z různých národopisných oblastí v učebnicích od nakladatelství SPN	12
2.3.3 Porovnání učebnic hudební výchovy pro 2. ročník základní škol od různých nakladatelství	13
2.3.4 Diskuze.....	15
3 HLAVNÍ POŽADAVKY DIDAKTIKY PŘI PRÁCI S LIDOVOU PÍSNÍ	17
3.1 METODA IMITACE A INTONACE.....	17
3.1.1 Metoda imitace	17
3.1.2 Metoda intonace	18
3.1.3 Propojení metody intonace s imitací.....	20
3.2 PŘÍPRAVNÁ PĚVECKÁ CVIČENÍ.....	20
3.2.1 Měkké nasazení tónu.....	21
3.2.2 Navození hlavového tónu.....	21
3.2.3 Základní cvičení pro rozezpívání.....	21
3.2.4 Vyvození pěveckého cvičení z lidové písně	21
3.3 ČINNOSTI PŘI PRÁCI S LIDOVOU PÍSNÍ.....	23
3.3.1 Vokální činnosti	23
3.3.2 Instrumentální činnosti.....	23
3.3.3 Poslechové činnosti	24
3.3.4 Hudebně pohybové činnosti.....	24
4 PROBLÉMY PŘI PRÁCI S LIDOVOU PÍSNÍ VE ŠKOLE	25
4.1 PROBLÉMY A JEJICH PŘÍČINY NA STRANĚ ŽÁKA	25
4.1.1 Absence zpěvu v rodině.....	25
4.1.2 Hudební nepřípravenost dětí před vstupem do školy.....	26
4.1.3 Intonační a pěvecké problémy u žáků 1. stupně základní školy	28
4.2 PROBLÉMY A JEJICH PŘÍČINY NA STRANĚ PEDAGOGA.....	29
4.2.1 Negativní vztah a postoj pedagoga k lidové písni.....	29
4.2.2 Nesprávný způsob nácvičku lidové písně	30
4.2.3 Nedostatečná úroveň pěveckého projevu učitelů na 1. stupni základní školy	31
4.2.4 Absence hry na klasický hudební nástroj u vyučujících hudební výchovu	32
4.2.5 Nevhodný přístup učitele k nezpěvákům	33
4.2.6 Nevhodný přístup učitele ke klasifikaci v hodinách hudební výchovy	33
4.2.7 Upřednostňování umělých populárních písní před lidovými	34
4.3 SHRNTÍ HLAVNÍCH DIDAKTICKÝCH PROBLÉMŮ PŘI PRÁCI S LIDOVOU PÍSNÍ.....	35
5 VÝZKUM DIDAKTICKÉHO UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	36

5.1	CÍL VÝZKUMU	37
5.2	METODIKA A ORGANIZACE VÝZKUMU	37
5.3	ZAMĚŘENÍ OTÁZEK V DOTAZNÍKU	38
5.4	SKUPINA RESPONDENTŮ.....	38
5.5	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	39
5.6	DISKUZE VÝSLEDKŮ.....	52
6	NÁVRH MODELOVÉ JEDNOTKY HUDEBNÍ VÝCHOVY S UPLATNĚNÍM LIDOVÝCH PÍSNÍ.....	54
6.1	INFORMACE O TŘÍDĚ.....	54
6.2	CÍLE VÝUKOVÉ JEDNOTKY.....	54
6.3	PŘÍPRAVA VÝUKOVÉ JEDNOTKY	55
6.4	PRŮBĚH VÝUKOVÉ JEDNOTKY	56
6.5	ZHODNOCENÍ VÝUKOVÉ JEDNOTKY	60
	ZÁVĚR.....	62
	RESUMÉ.....	63
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	64
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	66
	SEZNAM PŘÍLOH	I
	PŘÍLOHY	II

Úvod

Lidové písně považuje řada hudebních odborníků za součást národního kulturního dědictví, kterého je třeba si vážit. Zároveň jsou i přirozenou součástí výuky hudební výchovy, jehož důkazem je i množství lidových písní zařazených v učebnicích hudební výchovy. Didaktika hudební výchovy využívá lidových písní mnoha různými způsoby a k různým hudebním činnostem.

Lidové písně vznikaly v době, kdy neexistoval notový zápis, a tak se lidové písně předávaly ústně z generace na generaci. Řada lidových písní existuje v několika krajových variantách. Pocházím z Karlovarského kraje, tudíž jsem lidovou písní nikdy nebyla obklopena tolik, jako lidé z oblastí Chodska, Slovácka, Valašska apod., kde síla lidové tradice je mnohonásobně vyšší. Přesto mi lidové písně přirostly k srdci a mám k nim vřelý vztah.

Bohužel se v posledních desetiletích setkáváme s poklesem zájmu o lidové písně u učitelů i žáků. Je to velmi znepokojivé, neboť by mohlo docházet k postupnému úpadku a zapomínání našich lidových písní.

Ve své diplomové práci se zaměřím na didaktické problémy, se kterými se setkáváme při práci s lidovou písní na 1. stupni základní školy. Kromě zkoumání problému a příčin negativního vztahu a postoje učitele k lidové písni se také budu věnovat nedostatečným hudebním dovednostem u učitelů, tj. zpěv a hra na hudební nástroj. Tato nezvládnutá dovednost vede k dalšímu problému a to tomu, že se učitelé živému přednesu vyhýbají a vlastní zpěv a hru na hudební nástroj nahrazují hudbou z technických zařízení. Mimo to se zde budu zabývat i hudební nepřipraveností dětí před vstupem na základní školu, nesprávným způsobem nácviu písně apod. Tyto problémy uvedu v teoretické části a následně je využiji i v praktické části, kdy budu realizovat výzkum prostřednictvím dotazníku a budu si problematiku ověřovat v praxi. Také provedu analýzu učebnic hudební výchovy pro 1. – 5. ročník základní školy s cílem zjistit četnost zastoupení lidových a umělých písní, abych posoudila, zda jsou vybrané učebnice vhodným didaktickým materiálem pro učitele, kteří chtějí do výuky začlenit lidové písně. V závěru práce představím návrh modelové jednotky s uplatněním lidových písní, kterou ověřím v praxi.

1 LIDOVÁ PÍSEŇ

1.1 LIDOVÁ PÍSEŇ – VYMEZENÍ POJMU

Lidové písně jsou součástí folkloru, stejně jako obyčeje, zvyky a lidové tance. Vážou se ke konkrétní zemi a jsou největším bohatstvím každého národa. Lidové písně se vyznačují tím, že vznikaly v dávných dobách a přenášely se z generace na generaci ústním podáním. To zapříčinilo, že vznikaly různé varianty písní, dokonce i v několika krajových variantách. U nás nacházíme odlišnosti v rámci regionů, např. Chodsko, Valašsko, Dolňácko apod. Rozdílnosti spatřujeme v několika výrazových prostředcích, např. v textu, melodii, rytmu, tonalitě.¹

Slovník české hudební kultury uvádí, že se lidová píseň odvozuje od prostředí základních vrstev společnosti předindustriální a částečně též industriální. Je charakterizována jako vokální písňový útvar, který může být jednohlasý nebo vícehlasý a často je spojován instrumentálním doprovodem.²

Hudební vědec Bedřich Václavěk charakterizoval lidovou píseň jako píseň národní a prstonárodní, která žije v lidovém prostředí a je podstatnou součástí dané kultury. Typické je, že reprodukce lidové písně je závislá na zpěvákově paměti, jelikož nikdy nemá stejné znění. Reprodukci je myšlena interpretace písně, kdy v tomto případě je myšleno předávání písně ústním podáním, tudíž bez notového zápisu. Každý interpret si písně obvykle mírně upravuje podle svého cítění. Písemně jsou písně zaznamenávány až později třetí osobou, sběratelem lidových písní, který je uspořádal do sbírek a zpěvníků. Tvůrce lidové písně je anonymní, není znám.³

Hudební pedagog a psycholog František Sedlák nazývá lidovou píseň hudební mateřštinou, jelikož je vhodná pro děti díky své výrazové jednoduchosti a srozumitelnosti.⁴ Také uvádí, že lidová píseň zachycuje venkovský i městský život, životní události (ať už ty radostné, nebo ty těžké), pracovní činnosti a utrpení zažité v minulosti. Lidová píseň odkrývá duševní stav jedince, lidské tužby a celkové smýšlení a mentalitu národa. V lidové

¹ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 9.

² MACEK, Petr, ed. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997. s. 503.

³ CRHA, Bedřich, Ladislav FUČÍK a Zdeněk MAREK. *Základy hudební výchovy pro posluchače studia učitelství 1. stupně ZŠ*. 4. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. s. 125.

⁴ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 104.

písní je zachycena atmosféra tehdejší doby i životní pocity, které může píseň při interpretaci u interpreta vyvolat.⁵

1.1.1 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY LIDOVÉ PÍSNĚ

Hudební teoretik a vysokoškolský pedagog Stanislav Pecháček považuje za hlavní charakteristické znaky lidové písně vazbu na venkovský a zemědělský lid, ústní tradice a anonymitu autora. Novější literatura navíc uvádí úzkou vazbu na nástrojový doprovod, taneční projev a zároveň má lidová píseň úzkou souvislost s životními situacemi, např. s rodinným životem, pracovním procesem, církevními svátky apod.⁶

Podle německého filozofa Johanna Gottfrieda Herdera jsou lidové písně pouze ty, které vznikly anonymně, spontánně a kolektivně. Naopak Johann Wolfgang Goethe a John Meier tvrdili, že autor nemusí být neznámý, ani nemusí pocházet z lidových vrstev. Důležité je, aby byla píseň přijata lidovými vrstvami, přešla do ústní tradice a prošla variačním procesem.⁷

Lidové písně se dělí podle různých kritérií, např. podle věku (písně určené pro děti, dospívající či dospělé) či podle pohlaví (mužské, ženské, chlapecké, dívčí). Dále se klasifikují podle událostí, na které je daná píseň vázána, např. písně pracovní, svatební, pohřební, taneční, vánoční apod. U písní také záleží na míře zbožnosti (písně duchovní, světské, světské s duchovními prvky) a na dějových prvcích písně (lyrické, epické, lyricko-epické).⁸ Lyrické písně jsou často monologem, osobní výpovědí. Vyznačují se tím, že nemají děj, příkladem je píseň *Voděnka studená, Teče voda teče, Červený šátečku, Vyletěla holubička, Až já pojedu přes ten les*. Epické písně děj mají. Jsou často založeny na otázce a odpovědi, např. *Kdes, holubičko, lítala? Bude zima, bude mráz, Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, Žezuličko, kde jsi byla, Beskyde, Beskyde* aj.⁹

1.1.2 LIDOVÁ PÍSEŇ JAKO UMĚLECKÝ ÚTVAR

Hudební pedagožka Hana Váňová uvádí: „*Píseň (písnička) je nejrozšířenější druh hudby a v hodinách hudební výchovy stojí v základě většiny hudebních aktivit dítěte. Jako*

⁵ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 111.

⁶ PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010. s. 17.

⁷ *Tamtéž*, s. 17.

⁸ PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010. s. 18.

⁹ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 9.

*drobné umělecké dílko s jednoduchou výstavbou kloubí do jednotného celku hudební složku s povětšinou veršovaným textem o jedné nebo více slokách, který usnadňuje dítěti pochopení obsahového sdělení písně.*¹⁰

Hudební pedagog a psycholog František Sedlák charakterizuje píseň jako realistický útvar, který je základním uměleckým dílem v hodinách hudební výchovy. Odráží se v ní myšlení, cítění, morální a světonázorové postoje lidí, a také jejich životní situace. Do písně je vkládán autorův postoj či vztah ke společnosti a okolí.¹¹

Hudební pedagog Jaroslav Herden uvádí: *„Termín „píseň“ používáme jako komplexní druhové označení, zahrnující historicky, teritoriálně i stylově bohatě diferencované poddruhy. Pod označením písně rozumíme kratší skladbu pro sólový hlas, případně s doprovodem, vytvořenou na text, který je obvykle veršovaně a stroficky vázaný.*¹²

Písně můžeme dělit podle několika hledisek. Např. rozlišujeme je podle jejich formálního utváření na písně strofické a prokomponované. (Písně strofické jsou písně, které mají jednu melodii pro několik slok. Písně prokomponované jsou vytvořené jako jeden celek.) Také záleží, k čemu je píseň určena, jestli ke zpěvu, k tanci nebo k poslechu. Dále rozlišujeme písně světské, duchovní, lidové, zlidovělé či umělé. (U lidové písně neznáme autora, u zlidovělé písně autora známe, ale mezi lidmi píseň zdomácněla, proto je nazývána zlidovělá a u umělé písně autora známe a na rozdíl od písně lidové byla předávána i jinými formami než ústním podáním.)¹³

1.1.3 DRUHY LIDOVÝCH PÍSNÍ

Lidová píseň je jakýmsi obrazem života lidí, kteří žili před mnoha staletími. Odkrývá nám tehdejší život, jelikož lidé do písní vkládali své emoce i situace, které zažívali. V textech písní objevujeme radosti i starosti lidí, lásku, nenávisť, touhu, vděčnost, obdiv, úctu, pokoru a spoustu dalších emocí. Melodie, rytmus, tempo, dynamika a harmonie v člověku vyvolává

¹⁰ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 9.

¹¹ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 104.

¹² HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992. s. 26.

¹³ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 9.

různé nálady, a tak se každá píseň hodí k jiné události. Z toho důvodu máme několik druhů lidových písní.¹⁴

Písně pracovní řadíme mezi ty nejstarší. Lidé dříve pracovali na poli, kde orali, sekali a sušili seno, pásli dobytek apod. Aby jim šla práce lépe od ruky, zpívali si písničky, které se vyznačovaly jednotvárnou melodií a pravidelným rytmem. Jako příklad můžeme uvést *Žádnýj neví jako já, Žalo děvče, žalo trávu, Ještě dnes*. Kromě toho vznikaly písně, ve kterých se o práci a řemesle zpívalo, např. *A já pořád kdo to je, Kováři, kováři*.¹⁵

Robotní písně byly plny smutku, životní beznaděje a nenávisti vůči vrchnosti, např. *Sluníčko za hory zachází, Lužanskej pan správčí, Počkejte pánové, přijdou na vás dnové, Nepojedem na robotu*.¹⁶ V písních robotních, vojenských a zbrojnických podle Hany Váňové nalézáme nelibost lidí se společenským řádem, tedy s vrchností. Vyjádření pracovních úkonů pomocí textu a zvuku najdeme v písních řemeslnických, pracovních, trávnicích a halekačkách. Trávnice jsou písně související s prací při sušení sena a při kosení luk.¹⁷ Písně „halekačky“ označuje moravský historik a sběratel lidových písní Jiří Pajer jako „helekačky“ nebo písně „hečené“ či „hečavé“ (z Valašska). Jedná se o ženské písně, u kterých se počítá s ozvěnou a jsou často mimo zpěvní polohu hlasu, jelikož začínají nebo končí tzv. vzosným výskáním (húkanie, ujukanie). Dalšími pracovními písněmi jsou písně dožínkové, žatevní, pastevecké a polní, které najdeme i v nížinách (ne pouze v horských oblastech).¹⁸

V **písních dělnických a revolučních** zaznamenáváme těžký život, boj dělníků a tehdejší sociální poměry. Píseň vytvářela kolektivní cítění, čehož je jasným důkazem husitská píseň *Ktož jsou boží bojovníci*.¹⁹ Tato píseň se proslavila především díky bitvě u Domažlic roku 1431, kdy proti sobě stáli Křižáci a husitské vojsko pod vedením Prokopa Holého. Křižácké vojsko bylo v početní převaze, ale zaleklo se husitského zpěvu a dalo se na útěk. V této bitvě se tedy vůbec nebojovalo.²⁰

¹⁴ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 9.

¹⁵ CRHA, Bedřich, Ladislav FUČÍK a Zdeněk MAREK. *Základy hudební výchovy pro posluchače studia učitelství 1. stupně ZŠ*. 4. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. s. 129.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 129.

¹⁷ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 9.

¹⁸ PAJER, Jiří. *Svět lidové písně*. Strážnice: Ústav lidového umění, 1989. s. 18-19.

¹⁹ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 111.

²⁰ STRÍBRNÁ, Iva. *Vlastivěda 4*. Páté vydání. Ilustroval Alena BAIŠOVÁ. Duhová řada. Brno: Nová škola, 2016. s. 36.

Obřadní písně popisovaly různé obřadní zvyklosti, tzn. lidové obřady a obyčeje, které se odehrávaly v průběhu celého roku, nebo to byly události rodinného života. Mezi obřadní písně patří: písně svatební (např. *Ej mámo, Zaspívej slavičku, Ej, od Buchlova*), koledy (např. *Pásli ovce Valaši, Jak jsi krásné, Pod našim domem*), písně zbrojnické, které byly reakcí lidu na poddanství (např. *Na Královej holi, Hej, hore háj!, Honácká, Tri dni ma naháňali*), písně vojenské, ve kterých najdeme tíhu poddanství a nesvobody (např. *Ten chlumecký zámek, Tatíčku, můj starý, U Těšína bubny bijom, Já jsem ještě neslyšel*).²¹

Již dříve existovalo mnoho rozmanitých tanců, a tak vznikaly **písně taneční**. Příkladem tanců v Čechách byl obkročák, skočná, dupák, kolečko atd., na Moravě byly typickými tanci trnka, mazipulka, vrtěná atd.²²

V **písních milostných** se zpívá o mezilidských vztazích, např. o upřímné radosti, smutku, žárlivosti či hněvu. Příkladem je *Ej, láska, láska, Já nechci žádného, Měsíček svítí, Loučení, loučení, Jakú jsem si frajírenku*. V milostných písních nemusí být vyjádřen pouze vztah dvou lidí, ale také vztah člověka k přírodě. To, že se milostné písně řadí mezi nejpočetnější skupinu,²³ podle mého názoru značí, že láska byla pro lidi nepostradatelnou a běžnou součástí života. Lásku lidé prožívali naplno a byla náplní jejich života, což je něco, nad čím bychom se měli zamyslet. V dnešním uspěchaném světě na tyto „primární potřeby“ často zapomínáme, dáváme přednost kariéře, práci a neuvědomujeme si, jak málo stačí k radosti a spokojenosti. Láska, jakožto stav mysli, se může pojit s mnoha oblastmi lidského prožívání – láska k rodině, k lidem kolem nás, ke zvířatům, k přírodě atd. Tím, že lidové písně nám svým obsahovým sdělením pomáhají poznávat život lidí i okolního světa, vedou nás i k tomu, abychom lépe porozuměli sami sobě i ostatním lidem s jejich životními problémy.

²¹ CRHA, Bedřich, Ladislav FUČÍK a Zdeněk MAREK. *Základy hudební výchovy pro posluchače studia učitelství 1. stupně ZŠ*. 4. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. s. 129.

²² *Tamtéž*, s. 130.

²³ *Tamtéž*, s. 129.

2 UPLATNĚNÍ LIDOVÉ PÍSNĚ V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Lidová píseň byla v hudební pedagogice vždy považována za základ a východisko zpěvního materiálu i hudebně výchovného učiva obecně. František Sedlák nazývá lidovou píseň hudební mateřštinou, jelikož je vhodná pro děti všech věkových kategorií, tedy i pro ty nejmenší. Lidová píseň je nenahraditelná díky své srozumitelnosti, jednoduché formě, melodii a rytmu.²⁴ Navíc vychází z českých hudebních tradic a odkazuje k životu našich předků. Lidová píseň má své nezastupitelné místo ve společnosti a jednoznačně patří na 1. stupeň základní školy. V následujících podkapitolách posoudím, jak jsou lidové písně zastoupeny v Rámcově vzdělávacím programu a jaká je jim přisuzována úloha.

2.1 HUDEBNÍ VÝCHOVA V RÁMCOVĚ VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU

V Rámcově vzdělávacím programu pro základní školy nalezneme hudební výchovu v části C, ve vzdělávací oblasti Umění a kultura. Do této oblasti patří společně s výtvarnou výchovou, popřípadě s dramatickou výchovou (realizována jako samostatný předmět, kurz či projekt).²⁵

Charakteristikou této vzdělávací oblasti je, že na rozdíl od jiných vzdělávacích oblastí umožňuje více než jen racionální poznávání světa. Umožňuje osvojování s estetickým účinkem, což znamená, že se u žáků rozvíjí specifické cítění, tvořivost a vnímavost k uměleckému dílu, k sobě samému i ke svému okolí. Učí žáky, že umění je jakýmsi procesem specifického dorozumívání a poznávání. Podává nám informace o vnějším i vnitřním světě a jedině umění umožňuje tyto dva světy provázat a informace sdělovat pomocí uměleckých prostředků. Také je poukázáno na to, že umění je nepostradatelnou součástí lidské existence. Vede žáky k tolerantnímu přístupu ke kulturním hodnotám minulosti. Výše zmíněné charakteristiky jsou typické pro hudební výchovu, ale i pro

²⁴ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 104.

²⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 81 s. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

výtvarnou či dramatickou výchovu. Zde vidíme, že všechny tyto druhy umění jsou navzájem propojené a mají mnoho společných charakteristických znaků.²⁶

V hodinách hudební výchovy by se měly kombinovat čtyři druhy hudebních činností: vokální, instrumentální, poslechové a hudebně pohybové. Podílí se na celkovém rozvoji žákovy osobnosti a jeho hudebnosti. Žák je veden ke zpěvu, aktivnímu vnímání hudby a učí se porozumět hudebnímu umění a využívat ho jako prostředek komunikace. Funkční a didakticky promyšlené propojení různých druhů hudebních činností umožňuje, aby žák získal hlubší hudebně estetický a citový prožitek hudby, z jejího praktického uchopení.²⁷

2.2 LIDOVÁ PÍSEŇ A JEJÍ MÍSTO V RÁMCOVĚ VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU

Přímou zmínku o lidové písni v Rámcově vzdělávacím programu najdeme pouze v učivu o vokálních činnostech (lidový dvojhlas) a v učivu o hudebně pohybových činnostech (lidové tance). Jinde již lidové písně konkrétně zmíněny nejsou. Avšak ve všech čtyřech druzích činností (vokální, poslechové, instrumentální, hudebně pohybové), které jsou v Rámcově vzdělávacím programu uvedeny u učiva, jsou zastoupeny činnosti, které učitel může učit pomocí lidové písně. Např. u **vokálních činností** jsou uvedeny pěvecké dovednosti, jako je výslovnost, dýchání, nasazení a tvorba tónu atd. U **poslechových činností** pohyb melodie (sestupná a vzestupná) a porozumění hudebně vyjadřovacím prostředkům a práce s nimi (zejména charakterizování melodie, rytmu, tempa a dynamiky). U **instrumentálních činností** hra na Orffovské hudební nástroje a u **hudebně pohybových činností** je uvedeno taktování ve dvoudobém, třídobém i čtyřdobém taktu.²⁸

Všechny výše uvedené činnosti se dají využít při práci s lidovou písni. Přesněji řečeno, lidové písně jsou k realizaci těchto činností nejvhodnější díky své didaktické přiměřenosti, tj. jednoduché melodii, textu, rytmu, tónině atd. Zároveň je lidová píseň nejvhodnější pro rozvoj dětského hlasu i pro celkový rozvoj hudebnosti dítěte. Umělé písně většinou tuto úlohu plně nenahradí. Mívají totiž složitější melodickou i harmonickou strukturu, obsahují obtížnější rytmické prvky apod. Lidová píseň má své nezastupitelné místo v hudební výchově na 1. stupni základní školy.

²⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 81 s. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

²⁷ *Tamtéž*, s. 81.

²⁸ *Tamtéž*, s. 81.

2.3 MALÁ SONDA DO OBSAHU UČEBNIC Z HLEDISKA POMĚRNÉHO ZASTOUPENÍ PÍSNÍ LIDOVÝCH A UMĚLÝCH

V následujících podkapitolách se zaměřím na zkoumání zastoupení lidových písní v učebnicích hudební výchovy pro 1. stupeň základní školy. Cílem je zjistit četnost zastoupení lidových a umělých písní v učebnicích hudební výchovy pro 1. – 5. ročník základní školy. Také se zaměřím na porovnání učebnic od různých nakladatelství.

2.3.1 ZASTOUPENÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ VE VYBRANÝCH UČEBNICÍCH HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 1. – 5. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V této podkapitole jsem se zaměřila na zastoupení lidových a umělých písní v učebnicích pro 1. – 5. ročník základní školy²⁹ s cílem zjistit, jaký druh písně je v učebnicích více zastoupen. K analýze jsem zvolila učebnice od nakladatelství SPN, jejichž autorkou je Marie Lišková a Lukáš Hurník.³⁰

Ročník	Lidové písně		Umělé písně		Celkem písní v učebnici
	počet	%	počet	%	
1. ročník	26	68	12	32	38
2. ročník	22	56	17	44	39
3. ročník	23	58	17	42	40
4. ročník	28	68	13	32	41
5. ročník	28	70	12	30	40

Tabulka 1: Zastoupení lidových a umělých písní v učebnicích od SPN

V tabulce 1 je znázorněno zastoupení lidových a umělých písní daného ročníku 1. stupně základní školy. Ve sloupci s názvem počet je uveden celkový počet písní (lidových nebo umělých) v učebnici pro konkrétní ročník a ve vedlejším sloupci je počet vyjádřen procentuálně. V posledním sloupci (celkem písní v učebnici) je uveden celkový počet písní v učebnici pro daný ročník.

V každém ročníku převažují lidové písně nad písněmi umělými. Ve 4. a 5. ročníku je to nejzřetelnější. V učebnici pro 4. ročník je o patnáct lidových písní více než umělých³¹ a

²⁹ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1998.

³⁰ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2003.

³¹ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2001.

v 5. ročníku jich je dokonce o šestnáct více.³² Podle mého názoru jsou lidové písně v učebnicích hudební výchovy pro 1. stupeň základní školy od nakladatelství SPN zastoupeny v dostatečné míře.

V tabulce také vidíme, že podle učebnic by se žáci měli naučit ročně kolem 30-40 písniček. Pokud vezmeme v potaz, že hudební výchova probíhá pouze jednou týdně a pro žáky jsou písně nové, není podle mého názoru možné je za rok naučit takové množství písní. Je třeba si také uvědomit, že naučené písně je potřeba s žáky opakovat, aby je nezapomněly, na což upozorňuje i hudební pedagog Ladislav Daniel. Podle jeho názoru je důležité zajistit systematické a časté opakování písní a stejně tak i opakovat naučené dovednosti, aby se staly návykem. Toho lze dosáhnout systematickým plánováním.³³

2.3.2 LIDOVÉ PÍSNĚ Z RŮZNÝCH NÁRODOPISNÝCH OBLASTÍ V UČEBNICÍCH OD NAKLADATELSTVÍ SPN

Lidové písně jsou v učebnicích pro 1. – 5. ročník základní školy od nakladatelství SPN vybrány z různých národopisných oblastí, díky čemuž se žáci seznamují s několika nářečími. Nejvíce jsou zastoupeny lidové písně z Čech (*Kdyby byl Bavorov, Ach synku, synku, To je zlaté posvícení, Ó, řebíčku zahradnický, Ten chlumecký zámek*) a z Moravy (*Okolo Frýdku, Tráva neroste, Voděnka studená, Muzikanti, co děláte, Beskyde, Beskyde, Oči, černé oči*). Dále v učebnicích najdeme lidové písničky z Chodska (*Když sem šel vod Domažlic, Na rozloučení*), z Valašska (*My sme Valaši, A já synek z Polánky, A vy páni muzikanti*), z Lašska (*Už ty pilky dořezaly*), z Berounska (*Chovejte mě, má matičko, Loučení, loučení*), z Plzeňska (*Louka široká*), z Rokycanska (*Takto v Rokycanech*), z Hradecka (*Ovčáci, čtveráci*), z Kutnohorska (*Utíkej, Káčo, utíkej*).

V učebnicích najdeme i několik lidových písní z cizích zemí, např. ze Slovenska (*Dobru noc, Ej, padá, padá rosička, Týnom, tánom, Išla Marina*), z Francie (*Tři slípky, Avignonský most*), z Anglie (*Mám ráda kytky*), ze Skotska (*Končí ten čas*), z Ameriky (*Kozel, Ten jako ten ať zpívá*).

Podle mého názoru by se děti měly nejprve učit lidové písničky z jejich rodné země. Proto se mi líbí, že jsou v učebnicích nejvíce zastoupeny lidové písně z Čech a Moravy.

³² LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1998.

³³ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 101.

Určitě není ke škodě, když jsou děti seznamovány s písněmi z několika národopisných oblastí, díky čemuž poznávají různá nářečí. Pokud má učitel snahu, může toho využít v hodinách českého jazyka, např. při práci s textem, kdy žáci vyhledávají neznámá slova a zjišťují jejich význam. Zároveň dané slovo mohou hledat v několika nářečích a shledávat shody či rozdíly. Tím učitel podporuje mezipředmětový přesah, což je v dnešní době od pedagogů vyžadováno.

Dále považuji za vhodné, že se děti učí i písně z cizích zemí, díky čemuž si rozšiřují své obzory. Písně z cizích zemí by podle mého názoru měly být spíše doplňujícím učivem, jelikož si myslím, že primárně mají děti znát lidové písně ze své země. Nicméně písně *Dobrou noc, Týnom, tánom, Avignonský most* a *Kozel* (najdeme v učebnicích od nakladatelství SPN) považuji za všeobecně známé a myslím si, že je dobře, když tyto písně děti znají. V učebnicích od nakladatelství SPN je dle mého názoru přiměřené množství písní z cizích zemí, jelikož v učebnici pro 1. ročník nenajdeme žádnou píseň z cizí země,³⁴ v učebnici pro 2. ročník je pouze jedna píseň,³⁵ v učebnici pro 3. ročník najdeme tři písně,³⁶ v učebnici pro 4. ročník jsou čtyři písně³⁷ a v učebnici pro 5. ročník najdeme čtyři písně z cizí země.³⁸

2.3.3 POROVNÁNÍ UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 2. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOL OD RŮZNÝCH NAKLADATELSTVÍ

Vybrala jsem čtyři učebnice pro 2. ročník základní školy od tří různých nakladatelství. Mým cílem bylo zjistit zastoupení lidových a umělých písní v jednotlivých učebnicích a díky tomu zjistit, zda je lidová píseň v učebnicích dostatečně zastoupena.

³⁴ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1998.

³⁵ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2000.

³⁶ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2003.

³⁷ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2001.

³⁸ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1998.

Učebnice pro 2. ročník od nakladatelství	Lidové písně		Umělé písně		Celkem písní v učebnici
	počet	%	počet	%	
SPN	22	56	17	44	39
Nová škola – Duha	23	58	17	42	40
Nová škola (1998)	29	76	9	24	38
TAKTIK	14	41	20	59	34

Tabulka 2: Porovnání učebnic hudební výchovy pro 2. ročník základní školy

V tabulce 2 je uveden přehled učebnic hudební výchovy pro 2. ročník základní školy, které byly vydány od různých nakladatelství (SPN, Nová škola, TAKTIK). Od Nové školy jsou v tabulce uvedeny dvě učebnice. U každé učebnice je uvedeno zastoupení lidových a umělých písní (vyjádřeno číslem i procentem) a v posledním sloupci je zaznamenán celkový počet písní v učebnici.

Když bychom porovnali učebnice pro 2. ročník základní školy od nakladatelství SPN³⁹ a Nová škola – Duha,⁴⁰ v tabulce 2 (viz výše) vidíme, že celkový počet písní je téměř stejný. Zároveň počet umělých písní je totožný a počet lidových písní je u nakladatelství Nová škola o jednu vyšší. Pozitivní je, že i přesto, že učebnice od SPN (vydáno roku 2000) je o 19 let starší než učebnice od Nové školy (vydáno 2019), tak přesto je počet písní téměř totožný.

Učebnice pro 2. ročník základní školy od nakladatelství Nová škola z roku 1998⁴¹ vykazuje rozdíly oproti zmíněným dvěma učebnicím. Celkový počet písní je téměř totožný, ale počet lidových a umělých písní je rozdílný. Učebnice obsahuje o sedm lidových písní více než učebnice od nakladatelství SPN a o šest více než vydání učebnice od nakladatelství Nová škola – Duha. Nejvýraznější rozdíl je vidět v počtu umělých písní, kde tato učebnice obsahuje pouze devět umělých písní, což je o osm méně než ve dvou již zmíněných učebnicích.

Co se týče učebnice od nakladatelství TAKTIK⁴² pro 2. ročník základní školy, je třeba upozornit na to, že se jedná o pracovní učebnici (spojení učebnice a pracovního sešitu). Pro

³⁹ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2000.

⁴⁰ BAŘINKOVÁ, Jitka a Jitka MÁLKOVÁ. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola – Duha, 2019.

⁴¹ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 1998.

⁴² TAYLOR, Daniela, Blanka KNOPOVÁ, Božena JIŘIČKOVÁ, at. al. *Hravá hudební výchova 2: pracovní učebnice pro 2. ročník ZŠ*. Praha: Taktik, 2020.

2. ročník učebnice hudební výchovy od nakladatelství TAKTIK samostatně neexistuje. Od ostatních nakladatelství se liší celkovým počtem písní, jelikož ten je nižší než u zbylých tří učebnic. Je nutno doplnit, že v učebnici najdeme dvacet krátkých popěvků, např. *Jen si děti, všimněte, Na zvoneček, bim, bam, bim, Čertík, Štěpáne, Štěpáne* atd., které nejsou do celkového počtu písní započítány. Ze všech čtyř učebnic obsahuje tato učebnice nejvíce umělých písní, ale také nejméně lidových písní. Učebnice je z roku 2020, tudíž je z vybraných učebnic nejmladší.

2.3.4 DISKUZE

V učebnicích pro 2. ročník základní školy jsou dle mého názoru lidové písně zastoupeny v dostatečné míře s výjimkou učebnice od nakladatelství TAKTIK. Tato učebnice obsahuje nízký počet lidových písní, nejsou dle mého názoru vždy vhodně voleny písně pro děti daného věku (ať už umělé, tak i lidové). Učebnice není klasickou učebnicí, ale jak již název vypovídá, jedná se o pracovní učebnici, ve které najdeme několik úkolů a cvičení pro děti. Celkově na mě učebnice působí spíše tak, že děti se věnují vybarvování, doplňování křížovek apod. a na zpěv či jiné hudební aktivity (např. instrumentální, hudebně pohybové, poslechové) času moc nezbyvá. Tedy na aktivity, které by měly být hlavní náplní hodiny hudební výchovy. Domnívám se, že tuto učebnice ocení učitelé, kteří neradi zpívají a hrají na hudební nástroj. Dětem vypracovávání úkolů totiž zabere velké množství času a na zpěv s doprovodem hudebního nástroje již mnoho času nezbyde (v případě, kdy učitel pracuje pouze s touto učebnicí). Tuto učebnici považuji za celkově nevhodnou.

Učebnice od nakladatelství Nová škola z roku 2019 se mi líbí. V učebnici je velké množství lidových písní, je pěkně graficky zpracována a jsou v ní pěkná cvičení. Tuto učebnici považuji za vhodnou pomůcku pro učitele hudební výchovy.

Nejvíce se mi líbí učebnice od SPN, ve které je dle mého názoru zastoupeno dostatečné množství lidových písní. Notový zápis písní je ve vhodných tóninách pro děti. V učebnici je i několik poslechů odpovídající věku dětí. U každé písně jsou i krásně zpracované texty, se kterými učitel může dobře pracovat.

Vybrané učebnice hudební výchovy pro 2. ročník obsahují průměrně 38 písní. Kladu si otázkou, jestli je možné naučit žáky během jednoho roku takového množství písní. Domnívám se, že při hodinové dotaci hudební výchovy týdně to možné není (zvláště tehdy, když je třeba naučené písně opakovat). Nicméně učebnice takto dává učitelům možnost

vybírat a třídit materiál, kterému se chce s žáky věnovat. Je důležité, aby učitel pracoval s písněmi, které i on sám má rád a líbí se mu. To je prvním krokem k tomu, aby žáka zaujal. Domnívám se, že nemá smysl, aby se učitel snažil stihnout naučit žáky během jednoho roku všechny písně z učebnice. Můj názor je takový, že je lepší naučit žáky méně písní důkladně, než je zahlcovat velkým množstvím písní, kdy nakonec nebudou umět dostatečně žádnou. Na jedné praxi se mi stalo, že jsem s dětmi zpívala písně z předchozích let a danou písničku uměla tak půlka třídy, což mi přišlo velmi zvláštní. Rozumím tomu, že když žák chybí, tak se píseň někdy nedoučí. Problém byl ale ten, že takto to vypadalo u většiny písní. Děti neuměly text a někdy ani melodii. Na základě toho usuzuji, že písně nebyly vycvičeny dostatečně a nebyly systematicky opakovány.

3 HLAVNÍ POŽADAVKY DIDAKTIKY PŘI PRÁCI S LIDOVOU PÍSNÍ

Lidové písně jsou vhodným materiálem pro hudebně výchovné učivo obecně. Umožňují učiteli využít a zařadit do výuky celou řadu hudebních aktivit, činností a učit na nich žáky nové hudební dovednosti. Nácvik lidové písně však není jednoduchou záležitostí. Má svá pravidla a postupy, kterými je třeba se řídit, což někdy řada učitelů nerespektuje.

V této kapitole se budu věnovat dvěma hlavním metodám osvojování písní, zaměřím na pěvecká cvičení, kdy krátce popíši, jakými pomůckami můžeme u žáků docílit měkkého nasazení tónu a co nám může pomoci u žáka navodit hlavový tón. Poté na konkrétních příkladech uvedu, jak lze vyvozovat přípravná cvičení z lidových písní. Na závěr se v kapitole věnuji čtyřem činnostem, které můžeme využít při práci s lidovou písní. Poznanky z této kapitoly využiji při přípravě a realizaci výukové jednotky (viz 6. kapitola).

3.1 METODA IMITACE A INTONACE

Didaktika hudební výchovy zná dvě základní metody osvojování písní: metodu imitační a metodu intonační.

3.1.1 METODA IMITACE

Metoda imitace nebo též zvaná metoda nápodobou spočívá v napodobování melodických úryvků.⁴³ Jedinec na základě sluchových vjemů napodobuje slyšenou část. Je pro dítě přirozená, jelikož obdobným způsobem si v raném věku osvojuje řeč. Z toho důvodu je tato metoda při nácviku písně vhodná již pro předškolní děti.⁴⁴

Při nácviku písně imitační metodou se vychází buď ze sluchových vjemů, jako je napodobování melodických či rytmických modelů nebo ze zrakových vjemů, jako je napodobování předvedeného pohybu.⁴⁵

Nácvik písně metodou imitace člení Hana Váňová na několik fází. **První fází je motivace**, kdy je cílem získat si žákovi pozornost a probudit u něj zájem o novou píseň. **Druhou fází je předvedení písně** (učitelem, žákem, z nahrávky), které musí být vzorové, aby

⁴³ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 25.

⁴⁴ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 154.

⁴⁵ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 43.

žáky píseň zaujala a umocnila tak úvodní motivaci. Píseň by měla být zazpívána celá (všechny sloky), ideálně bez doprovodu hudebního nástroje a s emočním zaujetím. **Třetí fází je rozhovor**, který může být zaměřený např. na druh písně, historický kontext, vysvětlení archaických slov, analýzu hudebně vyjadřovacích prostředků atp. **Čtvrtou fází je vlastní nácvik písně**, kdy existují dva postupy: celostní a analyticko-syntetický. Celostní postup spočívá v tom, že píseň učitel s žáky zazpívá jako celek. Tento postup se volí obvykle tehdy, když je píseň již u řady žáků v podvědomí. Analyticko-syntetický postup spočívá v tom, že se píseň nacvičuje po částech. Vycvičí se nejprve některý úsek, poté se přidá další a následně se tyto dva úseky spojí v jeden celek. Tento postup se využívá u písní, které žáci neznají nebo jsou obtížné (ať už po stránce rytmické, melodické, textové apod.). **Pátou fází je propracování písně po stránce výrazové**, tj. tempo, dynamika, pohybový či instrumentální doprovod, vícehlas atd. Tuto fázi však můžeme zařazovat až ve chvíli, kdy mají žáci píseň dostatečně osvojenou, což je obvykle až v dalších hodinách.⁴⁶

Výhodou této metody je snadný a rychlý nácvik. Nevýhodou však je, že je tato metoda málo účinná pro celkový hudební vývoj dětí. Součástí učiva na základních školách však je i nácvik písně intonační metodou. Z toho důvodu by se měla imitační metoda využívat spíše v nižších ročnících, a poté by se postupně mělo přejít k metodě intonační.⁴⁷

3.1.2 METODA INTONACE

Intonační metoda je založena na procvičování a zdokonalování schopnosti jedince reprodukovat melodii písně podle notového zápisu bez jakékoliv ukázky. Zpěv z not se stává hlavním prostředkem k rozvíjení hudebních schopností.⁴⁸ Zaměřuje se na rozvoj hudebního sluchu. Jedná se o podstatně náročnější nácvik písně, kdy je vyžadována určitá úroveň intonačních dovedností.⁴⁹

Hana Váňová člení nácvik metodou intonace do několika fází. **První fází je práce s notovým zápisem písně**. Notopis písně si žáci nejprve prohlédnou a společně s učitelem určí tóninu, aby pochopili, odkud vycházejí všechny intonační vztahy v písni (např. kde se

⁴⁶ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 46-47.

⁴⁷ SYNEK, Jaromír. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 21.

⁴⁸ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 32.

⁴⁹ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 25.

nachází první stupeň, kterým stupněm píseň začíná apod.) **Druhou fází** je **zadání tóniny**, do které jsou žáci uvedeni učitelem, který jim zahraje tónický kvintakord nebo kadenci. **Třetí fází** je **intonace melodie**, kdy žáci zkusí intonovat melodii písně v pomalém tempu buď na solmizační slabiky, neutrální slabiky, názvy tónů apod. Učitel může žákům pomoci tím, že na klavír zahraje jednotlivé intonované tóny tónikou či dominantou. Nikdy však nehraje melodii písně, jelikož v tu chvíli by se již nejednalo o nácvik písně intonační metodou. Také může využít toho, že jakmile žáci tón zazpívají, zahraje na klavír (pro kontrolu). **Čtvrtou fází** je **reprodukce rytmu**, kdy učitel s žáky procvičí rytmus písně zvlášť. V **páté fází** jde již o **spojení melodie s rytmem**, kdy žáci nejčastěji zpívají na solmizační slabiky nebo na rytmické slabiky. V **páté fází** dochází k **doplnění textu**, kdy je dobré, aby se žáci nejprve s textem seznámili (přečetli si ho) a případně si společně s učitelem vysvětlili archaická slova či slova, kterým nerozumí. Poté se již přejde ke zpěvu písně, kdy se spojí melodická, rytmická i textová část. Poslední, tedy **šestou fází** je **propracování písně** po stránce výrazové, kdy se učitel s žáky zaměřuje na způsob přednesu, dynamiku a tempo. Může přidat pohybový či nástrojový doprovod. Tato fáze se obvykle začleňuje až v dalších hodinách, jelikož je potřeba, aby žáci měli píseň dostatečně osvojenou.⁵⁰

Při nácviku písně intonační metodou se osvědčila tonální písňová metoda nebo též zvaná jako metoda opěrných písní. Jejím tvůrcem je Ladislav Daniel. Využil jednoduchých opěrných písní, jejichž dokonalá znalost pomáhá žákům lépe porozumět různým hudebním konceptům a zdokonaluje jejich schopnost reprodukovat přesné tóny a melodie.⁵¹

Ladislav Daniel zjistil, že člověk, který neumí zpívat z not je přesto schopen rozpoznat a zazpívat každý tón, aniž by si byl toho vědom. Např. když jedinci zadáme tóninu C dur a požádáme ho, aby zazpíval píseň, např. *To je zlaté posvícení*, začne sám od sebe od pátého stupně dané tóniny, tedy od tónu g (od kterého píseň skutečně začíná).⁵²

Další schopností, která je potřebná pro zpěv z not, je zpěv vzestupné a sestupné stupnicové řady. S naším hudebním vnímáním a po krátkém cvičení máme dostatečnou

⁵⁰ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 55-56.

⁵¹ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 32.

⁵² *Tamtéž*, s. 32.

zkušenost s notovým zápisem, abychom tyto diatonické postupy spolehlivě zpívali i podle not.⁵³

Znalost opěrných písní je užitečná při identifikaci počátečních tónů nebo tónů po větším intervalu. Pomáhají určit stupeň, na který je třeba přeskočit. Pro volné nástupy (tj. první tón melodie a každý tón uprostřed melodie po větším intervalu) využíváme opěrnou píseň, která je obecně známá a systematicky ji využíváme k identifikaci tohoto stupně. Pokud se v písni objevují terciové kroky, odvozujeme je z chromatické řady, překročením pouze jednoho myšleného stupně (náročný na hudební představivost, z toho důvodu nevhodný pro žáky 1. stupně základní školy).⁵⁴

Ve výuce na 1. stupni základní školy jsou do učiva o intonaci zařazeny pouze volné nástupy hlavních stupňů, konkrétně 1., 3., 5. a 8. stupně, a také spodního 5. stupně. Pro durovou tóninu lze využít opěrné písně, např. pro 1. stupeň (*Kočka leze dírou*), pro 3. stupeň (*Maličká su*), pro 5. stupeň (*To je zlaté posvícení*) a pro 8. stupeň (*Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku*).⁵⁵

3.1.3 PROPOJENÍ METODY INTONACE S IMITACÍ

Pokud již žák má alespoň základní intonační dovednosti, můžeme při nácviu některých písní kombinovat imitační i intonační metodu. Zejména je to vhodné u písní, které v sobě mají na začátku melodickou vazbu, kterou již žák zná a dokáže ji zazpívat podle not (např. krátké úryvky stupnice). V tomto případě by byla škoda, kdyby učitel intonační dovednosti dítěte nevyužil. Pokud má píseň dále obtížnější melodii, učitel přejde z nácviu intonace na nácviu písně metodou imitace, a tím propojí obě metody.⁵⁶

3.2 PŘÍPRAVNÁ PĚVECKÁ CVIČENÍ

Lidové písně jsou velmi vhodným hudebním materiálem pro tvorbu přípravných cvičení rytmických nebo pěveckých, a to přímo vyvozováním z hudební struktury písní.

⁵³ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 32.

⁵⁴ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 32.

⁵⁵ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 51-52.

⁵⁶ *Tamtéž*, s. 56.

3.2.1 MĚKKÉ NASAZENÍ TÓNU

Při zpěvu po žácích vyžadujeme měkké nasazení tónu. Žákům mohou pomoci podpůrné mechanismy, kdy si představí např. hlazení kožíšku kočky, roztírání medu na chleba, plynulé sklouznutí loďky z břehu do vody apod. K lepšímu navození představy dětem pomůže, když si pohyb naznačí rukou. Tato cvičení žákům pomohou nasadit měkký tón. Pomoci také může cvičné použití vkladných hlásek, např. u lidové písničky *Ach synku, synku* do slova „ach“ vloží hlásku a vysloví např. „nach“, „jach“ apod. jelikož u souhlásek, jako je např. m, n, j, z, d atd. vzduch pomalu rozechvěje hlasivky a snadněji žáci nasadí tón měkce.⁵⁷

3.2.2 NAVOZENÍ HLAVOVÉHO TÓNU

Navození hlavového tónu (rezonance) umožňuje dětem rozšířit hlasový rozsah k vyšším tónům. Vhodným cvičením je tzv. brumendo. U tohoto cvičení má jedinec ústa zavřená, ale zuby má od sebe. Pomůckou je, když si žák představí, že má v ústech horký brambor. V nižších třídách či u hudebně méně rozvinutých žáků se k navození hlavového tónu používají ve vyšší hlasové poloze zvuky, jako je např. houkání, mňoukání, kukání atp.⁵⁸

3.2.3 ZÁKLADNÍ CVIČENÍ PRO ROZEZPÍVÁNÍ

Máme velké množství pěveckých cvičení, které jsou vhodné k rozezpívání. Učitel by měl vycházet z problematiky písně, kterou chce s dětmi v dané hodině osvojovat. Existují cvičení lišící se např. rozsahem (jednotónové, několikatónové, v rozsahu oktávy atd.), tempem (pomalé, střední, rychlé), tóninou (dur, moll), vazbou mezi tóny (legato, staccato atd.), směrem melodického pohybu (sestupná, vzestupná atd.) a melodickým tvarem (postupová, rozkladová atd.).⁵⁹

3.2.4 VYVOZENÍ PĚVECKÉHO CVIČENÍ Z LIDOVÉ PÍSNĚ

Lidové písně jsou díky své jednoduché zpěvné melodii i rytmu vhodné k vyvození různých pěveckých cvičení. Při nácviu písně můžeme z její melodické struktury odvodit, a tak i vytvořit model cvičení. Díky tomu si žáci při rozezpívání naposlouchají část písně po

⁵⁷ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 28.

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 29.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 30-31.

melodické i rytmické stránce, a o to jednodušší bude nácvik nové písně. Pěvecké cvičení by mělo být jednoduché, přiměřeně dlouhé a snadno zapamatovatelné.

Nyní uvedu několik pěveckých cvičení vyvozených z lidových písní. Jako první jsem vybrala motiv z lidové písně *Kočka leze dolů* (viz příloha). Tato lidová píseň je melodicky i rytmicky jednoduchá. Po melodické stránce jsou v písni pouze sekundové skoky či opakované tóny. Co se týče rytmické stránky, v lidové písni se nachází pouze osminové a čtvrté noty. Píseň je psaná ve $\frac{2}{4}$ taktu, kdežto přípravné cvičení jsem zapsala ve $\frac{4}{4}$ taktu. Pro žáky se rytmicky nic nemění. Pěvecké cvičení bych s žáky zpívala na neutrální vokál, např. no, jo, vo apod.

Obrázek 1: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně *Kočka leze dolů*

Druhé pěvecké cvičení jsem vyvodila z lidové písně *V zahradě na hrušce* (viz příloha). Píseň je psaná ve $\frac{3}{4}$ taktu, stejně tak i pěvecké cvičení. Po rytmické stránce není píseň obtížná, obsahuje pouze čtvrté noty. Co se týče melodické stránky, v písni se nachází několik terciových skoků, na které je zaměřené i pěvecké cvičení. V 7. taktu písně se nachází dokonce kvartový skok, který v tomto pěveckém cvičení nenajdeme a bude ho možná třeba vycvičit zvlášť. Pěvecké cvičení bych s žáky zpívala na neutrální vokál, např. na, ja, va apod.

Obrázek 2: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně *V zahradě na hrušce*

Třetí pěvecké cvičení jsem vyvodila z písně *To je zlaté posvícení*. Píseň je psaná ve $\frac{2}{4}$ taktu, stejně tak i pěvecké cvičení. V lidové písni jsou pouze osminové noty. Co se týče melodické stránky, v písni jsou terciové skoky, které jsou i v přípravném cvičení. Zároveň jsou v písni opakované tóny, které jsou i v přípravném cvičení. Pěvecké cvičení bych s žáky zpívala na neutrální vokál, např. no, ja, vu apod.

⁶⁰ Upraveno v notačním programu. Zapsala: LUKEŠOVÁ, Iva.

⁶¹ *Tamtéž.*

Obrázek 3: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně *To je zlaté posvícení*

3.3 ČINNOSTI PŘI PRÁCI S LIDOVOU PÍSNÍ

V hodinách hudební výchovy je aktivita žáků zajištěna pomocí čtyř druhů hudebních činností. Jsou to činnosti vokální, instrumentální, poslechové a hudebně pohybové. Tyto čtyři druhy hudebních činností se nejlépe rozvíjejí na lidových písních, které jsou ve škole považovány za východisko hudebně výchovných činností. Měly by napomáhat tomu, aby hodiny hudební výchovy byly žáky vnímány jako hudební hra. To, že se spojuje deklamované slovo se zpěvem, hudební melodií, instrumentálními činnostmi, s pohybem a s poslechem, by mělo zajistit aktivitu dětí, mělo by zvyšovat jejich zájem o hudbu a zároveň by se tím měl zajistit jejich všestranný hudební rozvoj.⁶³

3.3.1 VOKÁLNÍ ČINNOSTI

Vokální činnosti patří v hodinách hudební výchovy mezi nejdůležitější činnosti. Intonačně čistý a rytmicky přesný zpěv rozvíjí hudební schopnosti. Žádná hodina hudební výchovy se nesmí obejít bez zpěvu. Někdy je zpěv vytlačován hrou na dětské hudební nástroje, jelikož se pro děti jeví jako přitažlivější.⁶⁴ Zpěv nemusí být pro žáky nudnou, stereotypní činností. Máme spoustu způsobů, jak zpěv pro žáky oživit. Např. můžeme zařadit kánon, vícehlas, zpěv durové písně v tónině mollové a naopak, složení rozstříhaného notového zápisu (a její následné pěvecké ověření), tzv. dramatizaci písně (tj. střídání zpěvu sólistů, skupin a kolektivu), dozpívání vynechané části melodie písně atd. Samozřejmě tyto aktivity vyžadují dosažení určité úrovně, aby je žáci zvládli.⁶⁵

3.3.2 INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI

V hodinách hudební výchovy jsou často využívány Orffovy hudební nástroje. Pro instrumentální doprovod jsou lidové písně velmi vhodné, protože nabízejí široké spektrum

⁶² Upraveno v notačním programu. Zapsala: LUKEŠOVÁ, Iva.

⁶³ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 16.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 17.

⁶⁵ JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 30.

pedagogických možností. Učitel může s žáky vyzkoušet improvizovaný doprovod, kdy se žáci učí skupinové souhře a respektování rytmických či tempových vlastností písně. V hodinách je také možno využít dětmi vyrobené hudební nástroje nebo již na některých základní školách najdeme hudební nástroje zvané boomwhackery.⁶⁶

3.3.3 POSLECHOVÉ ČINNOSTI

Poslechové činnosti také mají své místo v hodinách hudební výchovy. Je vhodné žákům pouštět nahrávky folklórních sólových zpěváků či folklórních souborů a není ani ke škodě ukázat žákům i videozáznam vystoupení, kdy si mohou všimnout dobových kostýmů a někdy dokonce pozorovat lidový tanec.⁶⁷ Do hodin samozřejmě patří i poslech vážné hudby, který lze také propojit s lidovou písní. Např. v díle *Pilky* od Leoše Janáčka můžeme rozpoznat melodii lidové písně *Už ty pilky dořezaly* či od Vítězslava Nováka *Zamilování* z cyklu *Slovácká suita* se objevuje lidová píseň *Voděnka Studená*.⁶⁸

3.3.4 HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI

Hudební prožitek z hudby je u dětí často provázen pohybem, ke kterému hudba vybízí. Děti předškolního věku jsou zprvu schopny reagovat především na rytmus hudby. Teprve starší děti jsou schopné pohybem reagovat i na melodii, tempo a dynamiku.⁶⁹

Zapojovat hudebně pohybové činnosti v hodinách hudební výchovy je důležité, jelikož se žáci učí kultivovat tělesné pohyby a zároveň tím umocňují prožitek z hudby. Pohybem dítě vyjadřuje svoji náladu, emoce, pocity. U dětí mladšího školního věku je výhodou, že reagují na hudbu přirozeně bez ostychu. Lidové písně přímo vybízí k propojení se zpěvem a pohybem. U hudebně pohybové výchovy je úplným základem rytmus, jelikož ten jsou schopny vnímat a prožívat děti od útlého věku. Lidová říkadla jsou vhodná k navození tělesného pohybu, tzv. hry na tělo (např. tleskání, pleskání, dupání, luskání apod.).⁷⁰

⁶⁶ JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 30-31.

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 32.

⁶⁸ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 72.

⁶⁹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 200.

⁷⁰ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 201.

4 PROBLÉMY PŘI PRÁCI S LIDOVOU PÍSNÍ VE ŠKOLE

„Je škoda, že naše dnešní škola nevěnuje hudební výchově dostatek péče a pozornosti, tolerujíc často naprosto nekvalifikovaný, ba přímo nedbalý přístup k ní.“⁷¹

Tato kapitola je věnována problémům a jejím příčinám při práci s lidovou písní ve škole. V kapitole jsou shrnuty poznatky a zkušenosti pedagogů z odborné literatury a jsou zde zahrnuty i mé zkušenosti a postřehy z dosavadních pedagogických praxí. Kapitola je zaměřena na problémy a jejich příčiny jednak ze strany žáka a jednak ze strany učitele.

Pro získání ucelenějšího názoru na stav problematiky vzhledem k současné době a aktuálnímu stavu vyučování hudební výchovy jsem připravila výzkum uplatnění lidových písní ve výuce hudební výchovy na 1. stupni základní školy. S jeho realizací a výsledky seznamuji v následující 5. kapitole.

4.1 PROBLÉMY A JEJICH PŘÍČINY NA STRANĚ ŽÁKA

4.1.1 ABSENCE ZPĚVU V RODINĚ

V dnešní době jsou děti obklopeny moderní hlučnou hudbou a lidová píseň ustupuje do pozadí. Děti by měly být seznamovány s lidovými písněmi v rodinách, ale tak se tomu často neděje, na což upozorňuje řada odborníků.

Podle hudebního pedagoga a muzikologa Luděka Zenkla je důležité vést žáky k hlubšímu vztahu k lidové písni, jelikož se dětem líbí a velmi rychle si k ní najdou vztah. Problémem ale je, že jsou děti obklopeny velkým množstvím podmětů a může docházet k tomu, že se nedoberou pravé krásy lidové písně. K lidové písni by děti měly být přiváděny v rodinách, kde by se mělo zpívat. Tak se ale často neděje. I v dnešní době se zpívá, ale podstatně méně, než by bylo ve zdravém zájmu dětí. Je třeba poukázat na to, že rodiče a prarodiče dnešních dětí již byli o školu zpěvu a hudby ochuzeni.⁷²

František Sedlák poukazuje na změny v rodinách. Primárně zdůrazňuje roli zaměstnané matky, která má vliv na podmínky hudebního vývoje dětí. Kromě výchovy a péče o rodinu musí také plnit své občanské a pracovní povinnosti.⁷³ Podobný názor má i

⁷¹ JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006. s. 8.

⁷² ZENKL, Luděk. *Jak zpívat lidové písně in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 183-184.

⁷³ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 16.

hudební pedagožka Miluše Obešlová, která považuje rodinu za důležitého činitele hudebního vývoje dětí. Také upozorňuje na sociální a ekonomické změny v rodinách, díky čemuž prošly proměnou i vztahy mezi jednotlivými členy rodiny.⁷⁴ V dnešní době, kdy většina matek musí plnit vícero povinností (ekonomické, finanční, sociální apod.), zpěvu s dětmi se již nevěnuje patřičná pozornost. Domnívám se, že se v dnešní době zpívá čím dál tím méně a lidé nemají takovou potřebu zpívat. Spíše hudbu poslouchají, než zpívají. Přitom maminčin hlas hraje v životě dítěte velkou roli. Pavel Jurkovič ve své publikaci *Na cestách k hudbě* vzpomíná, jak dříve maminky zpívaly se svými dětmi, jak postupně přidávaly druhý hlas a dítě si osvojovalo hudbu nenásilnou formou. Maminku označil za jedinečného hudebního pedagoga, jelikož dítě citlivě vnímá barvu matčina hlasu, který je pro dítě jedinečný a nenahraditelný.⁷⁵

I Miluše Obešlová tvrdí, že matčin hlas má v životě dítěte nezastupitelnou roli. Dítě vnímá melodiku mluvené řeči a přijímá emoční impulsy při uspávání. Matčin zpěv rozvíjí u dítěte hudební sluch a má vliv i na jeho emocionalitu. Zároveň vybízí dítě k tomu, aby si začalo pobrukovat a postupně začalo i zpívat.⁷⁶

Našimi nejznámějšími písněmi, které by měl znát úplně každý jsou *Skákal pes, Kočka leze dírou, Prší, prší, Pec nám spadla, Na tý louce zelený, Běží liška k táboru, Holka modrooká* apod. Problémem může být, že dospělým tyto písničky přijdou ozpívané, a tak je s dětmi nezpívají. Je ale třeba, aby si rodiče uvědomili, že děti tyto písně neznají a jsou pro ně nové. Proto je třeba děti lidové písně naučit. Určitě by měli rodiče učit děti dalším lidovým písním a tím rozšiřovat jejich zpěvní repertoár.⁷⁷

4.1.2 HUDEBNÍ NEPŘIPRAVENOST DĚTÍ PŘED VSTUPEM DO ŠKOLY

V mateřské škole se děti učí kultivovat řeč, hlas i pohyb a pěstují se vzájemné vztahy. Dítě obvykle nastupuje do 1. třídy základní školy v šesti letech. Přejít na základní školu by měl být pro dítě přirozený a příjemný, aby se dítě nezaleklo a mělo i nadále tendenci

⁷⁴ OBEŠLOVÁ, Miluše. *Hlasová výchova 6-9 letých dětí na základní škole*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. s. 83-84.

⁷⁵ JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006. s. 15, 20.

⁷⁶ OBEŠLOVÁ, Miluše. *Hlasová výchova 6-9 letých dětí na základní škole*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. s. 84.

⁷⁷ ZENKL, Luděk. *Jak zpívat lidové písně in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 184.

bádat po poznání. A právě hudební výchova je ideálním zprostředkovatelem. Problémem je, že je často zanedbávána a mnohdy je chápána pouze jako naučný obor.⁷⁸

Hudební výchova (pokud má potřebnou kvalitu) má tu schopnost, že urychluje hudební vývoj dětí a má kladný vliv na jejich tělesný i duševní rozvoj. Je ale třeba, aby dítě dosáhlo určitého stupně hudebního vývoje, díky kterému je schopno vnímat a prožívat hudbu, a také zvládat některé hudební činnosti.⁷⁹

Školní zralost a potřebný stupeň psychického vývoje je podmíněn vývojem biologickým, tzn. časem a zráním nervové soustavy, ale také je důležité, aby současně bylo podporováno učení. Základem hudební připravenosti dítěte je, aby dítě dosáhlo určitého stupně hudebního vývoje. Hudební připravenost také souvisí se sociální připraveností dítěte (adaptace na školní prostředí, navázání kontaktu se spolužáky a učitelem) a je závislá na požadavcích vyučování (dáno platnými osnovami).⁸⁰

Problémem je, že mnoho dětí před začátkem školní docházky není připraveno plnit úkoly hudební výchovy ve škole, na což poukazují různé výzkumy i učitelské zkušenosti. V hudební připravenosti jsou před začátkem školní docházky kvalitativní rozdíly. Jak již bylo zmíněno, rodina často netvoří potřebný hudební základ pro dítě. Proto je důležité, aby alespoň v mateřské škole dítě prošlo kvalitní hudební výchovou. Díky tomu mají tyto děti hudební základy a předpoklady potřebné pro hudební výchovu na základní škole, a navíc dokáží zpívat. Děti, které neměly to štěstí a v mateřské škole nepoznaly kvalitní hudební výchovu, nebo navštěvovaly mateřskou školu pouze jeden rok (poslední rok před nástupem do základní školy je povinný), vstupují do 1. třídy základní školy hudebně nezralé.⁸¹ Často se to projevuje nezájmem o hudební výchovu či o zpěv, nebo tyto děti nedokáží samostatně intonačně čistě zpívat a špatně se soustředí při aktivním poslechu hudby. Tyto děti nejsou obvykle ani úspěšné v jiných hudebních činnostech, jako je improvizace a hudebně tvořivé pokusy. Pokud učitel těmto žákům nevěnuje patřičnou pozornost a zvýšenou pedagogickou péči, ostatní spolužáky nedoženou a zaostávají za ostatními.⁸²

⁷⁸ JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006. s. 33-34.

⁷⁹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 43.

⁸⁰ *Tamtéž*, s. 43.

⁸¹ *Tamtéž*, s. 43.

⁸² *Tamtéž*, s. 222.

4.1.3 INTONAČNÍ A PĚVECKÉ PROBLÉMY U ŽÁKŮ 1. STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Zpěv žáků by měl dosáhnout takové úrovně, aby z něho měli estetický zážitek. Proto je hlasový výcvik klíčovou disciplínou v hodinách hudební výchovy. Bohužel kvalita hlasového výcviku na mnoha škola neodpovídá. Učitelé volí nesprávné metody, hlasový výcvik není prováděn systematicky v každé hodině a bohužel se i stává, že hlas se kazí díky nesprávnému používání.⁸³

Velká řada dětí není schopna zpívat intonačně čistě. Příčinou intonačně nečistého a rytmicky nepřesného zpěvu u dětí jsou nerozvinuté základní hudební schopnosti. Projevuje se to zpěvem v nízkých polohách, zmenšováním intervalových vzdáleností (melodie písně téměř splyne s intonací mluvené řeči), neschopnost přizpůsobivosti kolektivnímu zpěvu. Často je to také zapříčiněno málo rozvinutou hudební pamětí.⁸⁴ U těchto dětí je potřeba, aby jim učitel věnoval zvýšenou pozornost, aby dohnaly své spolužáky. A jak uvádí František Sedlák: „*Boj proti nezpěvnosti dětí musí být základní povinností učitele hudební výchovy ve všech třídách naší školy.*“⁸⁵ Pokud žák zpívá špatně a nejde mu to, tak je pochopitelné, že ho zpěv nebaví. Takového žáka nebude bavit zpívat písně umělé ani lidové. Nyní uvedu hlavní pěvecké nedostatky.

Máme tři druhy hlasového nasazení: tvrdý hlasový začátek, dyšný hlasový začátek a měkký hlasový začátek. Jediný správný je měkký hlasový začátek, u kterého jsou hlasivky vzduchovým proudem rozkmitávány postupně. U tvrdého nasazení tónu je problém ten, že způsobí prudký náraz výdechového proudu na hlasivky (hlasivky se nerozkmitávají postupně). Tvrdé nasazení tónu je nezdravé a může jedinci ublížit. U dyšného nasazení tónu je problém ten, že hlasivky se nedomknou a tím uniká část vzduchu.⁸⁶ Může to být způsobeno únavou či poškozením hlasového orgánu.⁸⁷

U pěvecky opožděných žáků se často učitel setkává s nedostatečně rozvinutou hlavovou rezonancí. V takovémto případě žákům pomáhá zpěv s tzv. zavřenými ústy (brumendo). To žákovi pomůže uvědomit si bzučivý (rezonanční) pocit, který by měl

⁸³ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 12.

⁸⁴ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 222-223.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 17.

⁸⁶ Hlasové začátky: *Pěvecká technika*. [online]. Copyright © 2013 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://pevecka-technika.webnode.cz/hlasove-zacatky/>.

⁸⁷ SYNEK, Jaromír. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 10.

pocitovat v přední části úst. Souhlásky „ng“ napomáhají k zintenzivnění hlavové rezonance. Tyto souhlásky ve spojení samohláskou: „nga“, „ngo“ přispívají k rozšiřování rezonančních prostorů nad hrtanem, zapojí měkké patro, a tím usnadňují jedinci hlavovou rezonanci.⁸⁸

Dalším problémem je nedostatečná artikulace. Při zpěvu je velmi důležitá, jelikož posluchači umožňuje rozumět textu písně a zároveň se podílí na celkovém dojmu ze zpěvu. U zpěvu je také klíčové správné otevírání úst, zaokrouhlení rtů a udržení jejich správné polohy.⁸⁹

V mateřské škole a v nižších třídách základní školy je potřeba, aby učitel věnoval pozornost každé samohlásce, souhlásce, slabikám a slovům. Je důležité, aby zjišťoval či kontroloval, jestli mají děti správnou výslovnost. U malých dětí se často objevuje patlavost. Je to problém, jelikož tyto děti či žáci špatně vyslovují a nečistě zpívají. Je to způsobeno nedostatečným otvíráním úst a nedostatečným zapojením spodní čelisti a rtů.⁹⁰ Nicméně odstraňování patlavosti či jiných řečových problémů je úkolem logopedů. Úkolem učitele je ale zařazovat do hodin cvičení na obratnost a pružnost mluvidel.⁹¹

4.2 PROBLÉMY A JEJICH PŘÍČINY NA STRANĚ PEDAGOGA

4.2.1 Negativní vztah a postoj pedagoga k lidové písni

Mnoho učitelů se domnívá, že děti nejsou schopny přijímat lidovou píseň, a proto s ní v hodinách hudební výchovy příliš nepracují. Pavel Jurkovič však toto tvrzení vyvrací. Tvrdí, že pokud učitel správně prezentuje lidovou píseň, žáci o ni zájem jevit budou. Problémem učitelů však je, že píseň často prezentují s obavou, nejistotou či s plachostí, jelikož sami nevěří svým hudebním dovednostem (zpěvu či hře na hudební nástroj). Důvodem také může být, že sám učitel nezaujímá k lidové písni pozitivní postoj a z toho důvodu je téměř nemožné žáky zaujmout. Z učitelova zpěvu by žáci měli cítit emoce, jistotu a přesvědčivost, díky čemuž učitel žáky upoutá a namotivuje.⁹²

⁸⁸ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 150.

⁸⁹ PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. Praha: Karolinum, 2001. s. 71.

⁹⁰ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 147.

⁹¹ PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. Praha: Karolinum, 2001. s. 71.

⁹² JURKOVIČ, Pavel. *Lidová píseň, slabikář hudební a literární výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 8.

Podobný názor má i profesorka Judita Kučerová, která zároveň tvrdí, že důležitou roli v oblasti pedagogické činnosti má postoj vyučujícího k okruhu otázek týkajících se životnosti lidové hudby. Pedagog také dle jejího názoru musí chápat význam lidové hudby v současné společnosti. Pokud učitel není přesvědčen o pozitivních hodnotách lidové hudební kultury jako národního kulturního dědictví, jen stěží bude předávat tyto hodnoty žákům.⁹³ V dnešní době lidovou písní obklopeni příliš nejsme, a proto se obávám, že životnost lidové hudby upadá a řada učitelů tomu nevěnuje pozornost.

Učitelé u žáků v souvislosti s lidovou písní také spatřují jako problém, že jsou v textech lidových písní archaické výrazy neboli slova, která se v dnešní době nepoužívají a žáci je neznají, nerozumí jim. Témata písní jsou dětem také často vzdálená. Učitel by na to měl ale pohlížet tak, že si žáci díky tomu rozšiřují slovní zásobu a také zjišťují, že se český jazyk v průběhu let měnil a vyvíjel. Vznikalo mnoho nových slov. Některá slova byla nahrazena a některá zanikla úplně. Zároveň se žáci prostřednictvím jazyka v lidových písních seznamují s různými nářečím, kterých máme v České republice mnoho.⁹⁴

4.2.2 NESPRÁVNÝ ZPŮSOB NÁCVIKU LIDOVÉ PÍSNĚ

Didaktika hudební výchovy zná dvě základní metody osvojování písní: metodu imitační a metodu intonační (viz 3. kapitola). Hudební pedagožka Olga Čenčíková považuje za velký problém při práci s lidovou písní ledabylý způsob nácviu. Žáci si díky tomu nemohou píseň dobře osvojit, jelikož nemají příležitost k tomu, aby si vytvořili představu o rytmu a melodické linii dané písně. Píseň nebývá vzorově předvedena, doprovod na hudební nástroj často přehluší melodii písně a zpěv učitele mnohdy není reprezentativní. Velmi brzy učitelé zařazují do hodin doprovod pomocí Orffových nástrojů, z čehož se často stane pouze hudební hluk, ve kterém se ztrácí mluvená či někdy křičená melodie. Doprovod pomocí Orffových nástrojů je často volen učiteli z toho důvodu, že žáci jsou v hodině aktivně zapojeni a nahrazují tím tak pěvecké zpracování písně.⁹⁵

Problémem také bývá motivace, která je obvykle volena verbálně. Tím je myšleno, že je motivace v úvodu zaměřena na výklad textu písně nebo na jiné mimohudební činnosti,

⁹³ KUČEROVÁ, Judita. *Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 67.

⁹⁴ JURKOVÍČ, Pavel. *Lidová píseň, slabikář hudební a literární výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 9.

⁹⁵ ČENČÍKOVÁ, Olga. *Lidová píseň jako prostředek receptivní výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 15.

kteří ale u žáka neprobouzí vnitřní aktivitu. Hudebně motivační pro žáka je, když provedení písně je posluchačsky přitažlivé a má estetické působení.⁹⁶

Často volenou metodou při nácviu písně je metoda intonační. Otázkou je, jestli podrobné rozebírání písně na text, rytmus a melodii společně s několika nutnými opakováními naukových prvků se nepodílí na oslabování spontánního přijetí lidové písně.⁹⁷

4.2.3 NEDOSTATEČNÁ ÚROVEŇ PĚVECKÉHO PROJEVU UČITELŮ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V pěveckém projevu se objevují veškeré psychické projevy člověka, jako jsou prožitky a emoce, které by se měly odrazit ve zpěvu učitele, což se ale často neděje. Hudební pedagožka Miluše Obešlová upozorňuje: „*Pěvecká činnost dětí na prvním stupni základních škol je přímo závislá na pěveckých zkušenostech a dovednostech učitele a na jeho vztahu k pěveckým činnostem.*“⁹⁸

Podobný názor má i Ladislav Daniel, který tvrdí, že pro úspěšnost hudebního procesu je nezbytné, aby učitel dobře ovládal zpěv. Hudební výchova je ze tří čtvrtin vyplněna zpěvem, proto je dobrý pěvecký výkon učitele nezbytný. Pokud to tak není, takovýto učitel nemůže být schopen kvalitně posoudit pěvecký výkon a nemůže být ani schopen kvalitní výkon předvést.⁹⁹

Ze své zkušenosti z praxí vím, že pěvecká dovednost učitelů je často na velmi nízké úrovni. S žáky příliš nezpívají, jelikož se domnívají, že nejsou vhodným hlasovým vzorem pro děti a jsou si vědomi toho, že nezpívají intonačně čistě. Tito učitelé, kteří si nevěří, nejsou schopni zpívat před žáky a vkládat do zpěvu emoce či prožitky, natož nějakou radost ze zpěvu.

František Sedlák upozorňuje na to, že učitelův přednes písně musí být reprezentativní, jelikož je pro žáka vzorem, inspirací i motivací. Učitelův přednes písně by neměl nikdy chybět, jelikož je nenahraditelný. Přesto ale učitelé v dnešní době postupně nahrazují svůj přednes pouštěním písní z technického zařízení. Zvuk z technických zařízení je v dnešní době na velmi vysoké úrovni, nikdy však nemůže nahradit živý zpěv. K pouštění

⁹⁶ ČENČÍKOVÁ, Olga. *Lidová píseň jako prostředek receptivní výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 15.

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 15.

⁹⁸ OBEŠLOVÁ, Miluše. *Hlasová výchova 6-9 letých dětí na základní škole*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. s. 78.

⁹⁹ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 12-13.

písní z technických zařízení se často uchylují ti učitelé, kteří si ve zpěvu nevěří. Někteří učitelé natolik pochybují o svých pěveckých dovednostech, že žákům za celý rok nezaspívají.¹⁰⁰

Podle hudebního pedagoga a muzikologa Ludka Zenkla je hudební výchova na zpěvu lidových písní postavena, ale problémem je, že se nedbá na přednes a mnohdy se zpívá málo. Aby se něco změnilo, bylo by třeba rozezpívat učitele a musel by učitel pochopit a přijmout krásu lidového zpěvu.¹⁰¹

4.2.4 ABSENCE HRÝ NA KLASICKÝ HUDEBNÍ NÁSTROJ U VYUČUJÍCÍCH HUDEBNÍ VÝCHOVU

Hudební nástroj je nezbytnou součástí hodin hudební výchovy. Doprovod hudebního nástroje umožňuje volit tóninu dané písně a zároveň je pomocníkem pro žáka, aby tóninu udrželo. Někteří učitelé si ale často při hře na hudební nástroj nevěří, mají nízkou úroveň nástrojových dovedností a z toho důvodu mají strach, že při hře na nástroj udělají chybu. Tito učitelé se často hře na hudební nástroj vyhýbají (stejně jako je tomu u zpěvu). I zde platí, že nahrávací technika je dokonalá, ale nikdy nemůže věrně nahradit hudební zvuk.¹⁰²

Nejčastěji bývá zastoupen v hodinách hudební výchovy klavír, který umožňuje hrát jednou rukou melodii písně a druhou rukou doprovod. Dříve byly kromě klavíru ve velké míře zastoupeny housle v hodinách hudební výchovy.¹⁰³ Přebíraly úlohu matičky. Postupně vznikal jednoduchý dvojhlas, později i trojhlas.¹⁰⁴ V dnešní době vidíme housle v rukou učitele hudební výchovy spíše výjimečně. Já jsem se na praxích ani jednou nesetkala s tím, že by učitel hrál na housle.

Problémem na školách bývá absence hudebního nástroje, např. klavír je nástroj, který je velký (zabírá hodně místa) a navíc je drahý. Zároveň technický stav hudebních nástrojů, zejména klavírů je na školách obvykle špatný.¹⁰⁵ Klavír je v dnešní době nahrazován keyboardem, jelikož je cenově dostupnější a zabírá méně místa.

¹⁰⁰ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 107.

¹⁰¹ ZENKL, Luděk. *Jak zpívat lidové písně in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 184.

¹⁰² SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 107-108.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 107-108.

¹⁰⁴ JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006. s. 15.

¹⁰⁵ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 108.

Učitel samozřejmě může využívat jiných hudebních nástrojů, než je klavír, kytara, housle či zobcová flétna. Pro doprovod může učitel využít i nástroje z dětského Orffova instrumentáře. Nicméně musí sloužit jako doplněk ke klasickým nástrojům a v žádném případě by neměly nahrazovat klasické nástroje.¹⁰⁶ Jestliže učitel bude chtít žákům zazpívat písničku *Rolničky, rolničky*, jako vhodný hudební doprovod budou rolničky, které odpovídají textu písně a určitě tím přednes písně ozvláštňují víc, než kdyby učitel hrál na klavír.

4.2.5 NEVHODNÝ PŘÍSTUP UČITELE K NEZPĚVÁKŮM

Jak již bylo zmíněno v předešlých kapitolách, mnoho žáků není připraveno plnit úkoly hudební výchovy při vstupu do školy, jelikož neprošlo kvalitní hudební výchovou v mateřské škole. Často se to projevuje nezájmem o zpěv a tito žáci nedokáží samostatně intonačně čistě zpívat, což může být v hodinách hudební výchovy velkým problémem.

Hudební výchova je kolektivní záležitostí, proto záleží na výkonu každého jedince. Jedním z největších prohřešků učitele je, když zakazuje žákovi zpívat, protože to neumí a podle jeho názoru to kazí ostatním. To je ale nesmysl. Pavel Jurkovič to vysvětlil tím, že když se chceme něco naučit, musíme to trénovat. Kreslit se naučíme kreslením, skákat se naučíme skákáním a zpívat se nenaučíme jinak než tím, že budeme zpívat. Každý žák je členem třídy a nikdy nesmí být vylučován. Pokud žák zpívá falešně, může učitel volit takovou cestu, kdy řekne žákovi, aby zpíval tišeji, nebo aby z počátku pouze rytmicky hučel. Ale nikdy učitel nesmí vylučovat žáka úplně, jelikož tím způsobí, že žák přestane mít rád hudební výchovu i zpívání úplně.¹⁰⁷

4.2.6 NEVHODNÝ PŘÍSTUP UČITELE KE KLASIFIKACI V HODINÁCH HUDEBNÍ VÝCHOVY

Jak již bylo zmíněno, každý žák má jiný stupeň hudebních schopností, což je způsobeno odlišným stupněm nadání a různou mírou předchozí zkušeností s hudebními činnostmi. Někteří pedagogové si dostatečně neuvědomují rozdíl mezi hudebními schopnostmi, dovednostmi a vědomostmi a hodnotí pak všechny žáky stejně, což není správné. Je třeba si uvědomit, že některý žák musí vynaložit mnohem větší úsilí než jeho spolužáci, aby dosáhl dané úrovně. Pro takového žáka je to obrovský pokrok. Pro nadaného žáka je naopak daná úroveň malým úspěchem, či někdy dokonce neúspěchem. Je třeba,

¹⁰⁶ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 108.

¹⁰⁷ JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006. s. 22.

aby učitel hodnotil individuální výsledky práce a hodnotil i žákovu snahu a vynaložené úsilí. Když bychom hodnotili všechny stejně, hodnotili bychom vlohy, což není správné ani spravedlivé. Stejně tak je tomu v hodinách výtvarné či tělesné výchovy.¹⁰⁸

4.2.7 UPŘEDNOSTŇOVÁNÍ UMĚLÝCH POPULÁRNÍCH PÍSNÍ PŘED LIDOVÝMI

Děti jsou od útlého věku obklopeny hlučnou, agresivní a někdy až primitivní hudbou, která nemá nic společného s lidovou evropskou hudební kulturou. Tato hudba je podle jejich názoru „moderní“ a proto se snaží přizpůsobit svým vrstevníkům, aby zapadly.¹⁰⁹

Pavel Jurkovič ve své publikaci *Na cestách k hudbě* zmiňuje, že jsme populární hudbou obklopeni ze všech stran od rána do večera, ať už chceme nebo ne. Výrazný vliv na moderní populární hudbu měl jazz, který se postupem času vyvíjel a vznikaly nové podoby jazzu, např. pop-jazz, jazz-rock. Nejnovější moderní hudba se staví obvykle na rockových principech. Dnes se jí nemáme šanci vyhnout, jelikož se agresivně prosazuje i tam, kde bychom chtěli mít klid a ticho.¹¹⁰

Hudební pedagožka Alena Tichá upozorňuje, že díky civilizačním vlivům se citlivost našeho sluchu snižuje. Je to způsobeno tím, že zvuk např. v reklamách, filmech apod. je neustále silnější. Ucho se dokáže podvědomě chránit a to tak, že přestane poslouchat. Díky tomu ale člověk ztrácí schopnost kategorizovat a rozlišovat zvukové podněty, což vede k vnímání hudby pouze jako doprovodné zvukové kulisy.¹¹¹

Je třeba si uvědomit, že populární hudba se vyvíjí a každá generace poslouchá hudbu, která je v té době populární. Důležité je, aby si lidé uvědomovali, že je to takto v pořádku a tolerovali se navzájem. Stává se, že se děti dostávají do konfliktu se svými rodiči, jelikož ti nechápou, jak jejich dítě může danou hudbu poslouchat a stejně tak je to i naopak. Ideální by bylo, kdyby společnost spojoval společný repertoár, tj. lidové písně.¹¹²

Hudební pedagožka Olga Čenčíková konstatuje, že lidová píseň tvoří základ v hodinách hudební výchovy. Učitelé s žáky lidové písně v hodinách hudební výchovy zpívají neboli je aktivně provozují. Kdežto žánry populární hudby žáci pouze poslouchají, tedy je

¹⁰⁸ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 6.

¹⁰⁹ ČENČÍKOVÁ, Olga. *Lidová píseň jako prostředek receptivní výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 14.

¹¹⁰ JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006. s. 78-80.

¹¹¹ TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Praha: Portál, 2007. s. 11.

¹¹² JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006. s. 80-81.

aktivně neprovozují. Přesto výzkumy ukazují, že žáci mají radši populární žánry hudby. Což je smutné, jelikož pro žáka by mělo znamenat mnohem více, když vlastní aktivní činností reprodukuje hudbu.¹¹³

4.3 SHRUTÍ HLAVNÍCH DIDAKTICKÝCH PROBLÉMŮ PŘI PRÁCI S LIDOVOU PÍSNÍ

V této kapitole jsem uvedla několik problémů, které nastávají při práci s lidovou písní. Za klíčový problém považuji negativní postoj a vztah učitelů k lidovým písním. Učitel má na žáky velký vliv, především v mladším školním věku, kdy ovlivňuje a formuje postoje i názory žáka a může tak buď pozitivně nebo také negativně žákův vztah a postoj k lidové písni ovlivnit.

Dalším didaktickým problémem jsou nedostatečné hudební dovednosti učitele. Řada učitelů nemá potřebné dovednosti či má nízké sebevědomí v oblasti hry na hudební nástroj či zpěv. To vede k dalšímu problému, jelikož se tito učitelé hře na hudební nástroj a vlastnímu zpěvu před žáky vyhýbají a to tak, že pouští žákům hudbu z technických zařízení. Žáci jsou tak ochuzeni o živý přednes, který žádné technické zařízení nemá možnost nahradit.

Dalším problémem je, že v dnešní době je společnost obklopena moderní hlučnou hudbou, což způsobuje, že se žáci dostávají do kontaktu s lidovou písní minimálně. Navíc se lidové písně příliš nezpívají ani v rodinách. Jelikož žáci lidové písně neznají, řada učitelů se mylně domnívá, že o ně děti nejeví zájem. Z toho důvodu je učitelé do výuky příliš nezařazují a nahrazují je umělými písněmi, které jsou podle jejich názoru pro žáky poutavější. Což není pravda, a proto i vytlačování lidových písní z hodin hudební výchovy je vážným didaktickým problémem.

Didaktických problémů, se kterými se setkáváme při práci s lidovou písní, je celá řada. V této kapitole jsem uvedla ty, které jsou dle mého názoru nejčastější a zároveň na ně upozorňuje velká řada odborníků. Poznatky z této kapitoly využijí ve výzkumu v následující kapitole.

¹¹³ ČENČÍKOVÁ, Olga. *Lidová píseň jako prostředek receptivní výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 14.

5 VÝZKUM DIDAKTICKÉHO UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Jak již bylo několikrát zmíněno, lidové písně jsou kulturním dědictvím národa, kterého je třeba si vážit. Lidové písně jsou charakteristické tím, že byly předávány z generace na generaci. V dnešní době se v rodinách zpívá velmi málo a lidové písně jsou často opomíjeny úplně. Je třeba si uvědomit, že je potřeba lidové písně předávat i dětem dnešní generace, aby lidové písně neupadly v zapomnění. Pokud se tomu tak neděje v rodině, o to důležitější je, aby se lidovým písním s dětmi věnoval učitel, jak již bylo upozorňováno ve 4. kapitole. Ideální je, když se s dětmi zpívají lidové písně už v mateřské škole a učitel v 1. třídě v hodinách hudební výchovy bude písně opakovat a bude rozšiřovat žákův zpěvní repertoár lidových písní. Dalším důvodem, proč zařazovat lidové písně do výuky hudební výchovy, je jejich didaktická přiměřenost a vhodnost pro účely rozvíjení hudebnosti dětí.

Často zmiňované problémy s uplatňováním lidových písní ve vyučovacím procesu na 1. stupni základní školy jsem se rozhodla prozkoumat výzkumným šetřením. Motivovala mě k němu mimo jiné zkušenost z praxe na jedné z plzeňských základních škol. Paní učitelka, u níž jsem praxi vykonávala, byla dle mého názoru kvalitním pedagogem s dlouholetou praxí, od které by se řada pedagogů mohla učit. Výjimkou ale byly hodiny hudební výchovy, ve kterých paní učitelka s žáky málo zpívala s doprovodem hudebního nástroje. Jako důvod mi uvedla, že moc dobře zpívat neumí a na klavír umí pouze pár akordů. Proto zpěv s doprovodem klavíru nevolila v hodinách hudební výchovy příliš často. S dětmi obvykle zpívala písničky od Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře, které jim pouštěla na YouTube. Alarmující a zarazující pro mě bylo, když s žáky paní učitelka zpívala písničku *Kapr* od Jaromíra Nohavici. Jaromír Nohavica má krásné písničky, které jsou pro děti vhodné, např. *Tři čuníci*, *Grónská písnička*, *Kozel*. Ale Jaromír Nohavica dle mého názoru není vhodným pěveckým vzorem pro děti, mimo jiné i díky své poloze hlasu.

Tato má zkušenost s neobdobností výuky hudební výchovy dané paní učitelky pro mě byla impulzem k přípravě a provedení tohoto výzkumu. Chtěla jsem si ověřit, zda je na 1. stupni základní školy více učitelů hudební výchovy, kteří nemají dostatečné hudební dovednosti, jako je např. zpěv a hra na hudební nástroj. U těchto učitelů se dá

předpokládat, že v hodinách je upřednostňována hudba z technických zařízení (počítač, rádio, CD). V důsledku pak lze očekávat, že i postavení lidové písně v jejich vyučovacím procesu bude zanedbáváno, lidové písničky se budou zpívat málo nebo téměř vůbec a umělé či dokonce moderní písně budou v hodinách převažovat. Je to pravděpodobně z toho důvodu, že se někteří učitelé mylně domnívají, že jsou umělé písně pro děti atraktivnější a že si na nich mohou osvojit pěvecké návyky stejně dobře, jako na písních lidových.

5.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaký mají učitelé a jejich žáci vztah k lidové písni, zda vyučující do výuky zařazují lidové písně a jestli je upřednostňují před písněmi umělými. Dalším cílem bylo zjistit, zda učitelé mají potřebné hudební dovednosti, tj. zpěv a hra na hudební nástroj a jestli technická zařízení postupně nahrazují živý přednes učitele.

Tento výzkum nemá stanovené hypotézy, jelikož cílem není objevovat příčinnonásledné souvislosti mezi jevy, ale je zaměřen na popis faktů a zpracování vědeckých údajů. Na základě toho výzkum nemusí mít stanovené hypotézy, jelikož to nesnižuje vědeckou hodnotu práce, jak uvádí hudební pedagožka Hana Váňová a profesor Jiří Skopal.¹¹⁴

5.2 METODIKA A ORGANIZACE VÝZKUMU

Výzkum byl proveden pomocí elektronického dotazníku. Prostřednictvím e-mailu byli ředitelé základních škol v Karlovarském a Plzeňském kraji požádáni, aby zaslali dotazník učitelům, kteří vyučují hudební výchovu na 1. stupni základní školy. Dotazníky byly rozesílány v období září-říjen 2023.

Dotazník obsahoval dvě identifikační otázky týkající se pohlaví a délky praxe, devět uzavřených (strukturovaných) otázek a pět otevřených (nestrukturovaných) otázek (formulář dotazníku je v příloze č. 1). Dotazník byl anonymní. Neuvádělo se jméno, škola ani kraj. Bylo osloveno celkem 71 ředitelů základních škol s prosbou o zaslání dotazníku učitelům vyučujícím hudební výchovu na 1. stupni základní školy.

¹¹⁴ VÁŇOVÁ, Hana a Jiří SKOPAL. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Praha: Karolinum, 2017. s. 127.

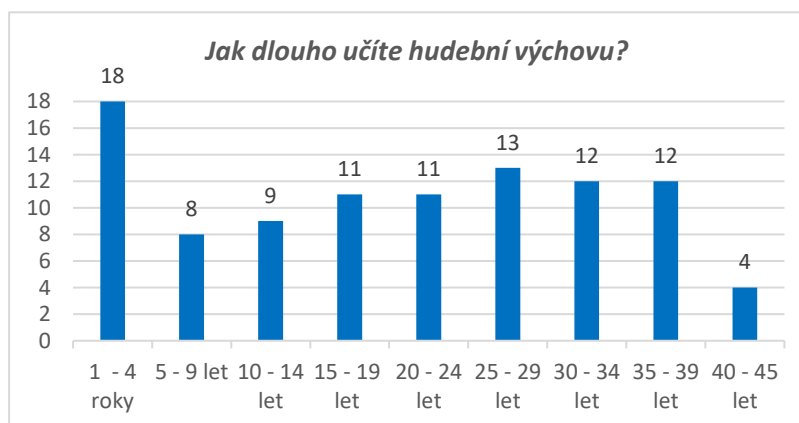
5.3 ZAMĚŘENÍ OTÁZEK V DOTAZNÍKU

Při vytváření dotazníku jsem vycházela jednak z názorů odborníků, kteří se ve svých publikacích zabývají didaktickými problémy při práci s lidovou písní či didaktickými problémy v hodinách hudební výchovy obecně (viz 4. kapitola) a jednak ze svých vlastních zkušeností. Zaměřila jsem se především na didaktické problémy, které jsou dle mého názoru nejpodstatnější a nejčastější. Tyto problémy jsem uvedla v závěru 4. kapitoly a na základě těchto didaktických problémů sestavila cíle výzkumu.

Na základě těchto poznatků jsem si kladla otázky, jaký je vztah a postoj učitelů k lidové písni, zda lidová píseň mizí ze škol a je nahrazována písněmi umělými. Dále jestli je úroveň hudebních dovedností učitelů skutečně tak nízká, jak se na první pohled může zdát a jestli téměř dokonalý zvuk z technický zařízení nahrazuje v hodinách hudební výchovy živý zpěv a hru na hudební nástroj. Z těchto otázek jsem vycházela při sestavování dotazníku.

5.4 SKUPINA RESPONDENTŮ

Jak již bylo zmíněno, osloveno bylo celkem 71 základních škol v Karlovarském a Plzeňském kraji. Návratnost dotazníku byla poměrně vysoká. Dotazník vyplnilo celkem 98 respondentů. Z toho 96 respondentů (98 %) byly ženy a 2 respondenti (2 %) byli muži. Druhou z identifikačních otázek dotazníku bylo, jak dlouho učitel vyučuje hudební výchovu.

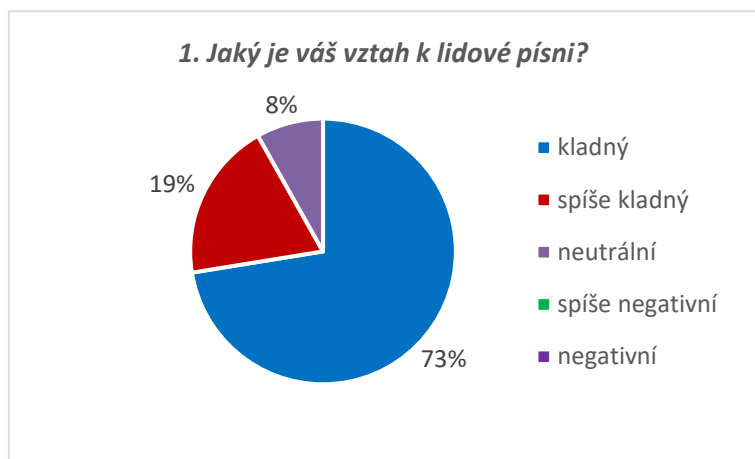
Graf 1: Délka praxe učitelů hudební výchovy 1. stupně základní školy

Z 98 respondentů nejvíce zastoupeni byli učitelé vyučující hudební výchovu 1-4 roky. Celkem to bylo 18 učitelů (18 %). Dále 13 učitelů (13 %) učí 25-29 let, 12 učitelů (12 %) učí 30-34 let, 12 učitelů (12 %) 35-39 let, 11 učitelů (11 %) učí 15-19 let, 11 učitelů (11 %) učí 20-24 let, 9 učitelů (9 %) učí 10-14 let, 8 učitelů (8 %) učí 5-9 let a 4 učitelé (4 %) učí hudební výchovu 40-45 let.

5.5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V této kapitole jsou zpracovány výsledky dotazníku pomocí grafického znázornění. Graf je vždy slovně okomentován a je přidán komentář autorky.

Otázka č. 1: *Jaký je váš vztah k lidové písni?*

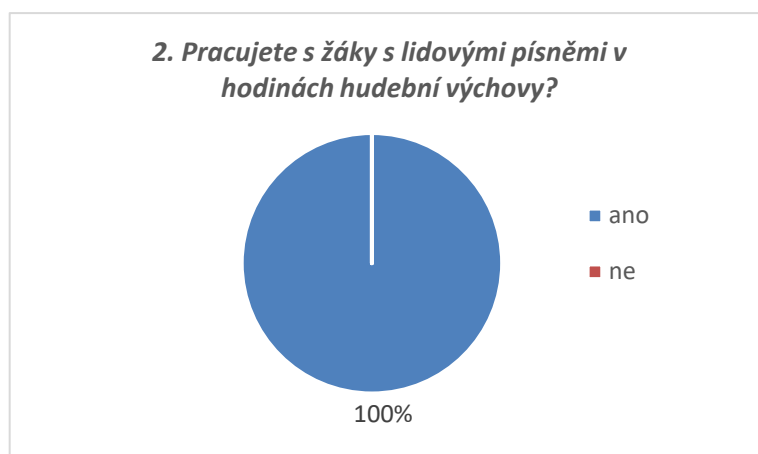

Graf 2: Vztah učitelů k lidové písni

Z 98 respondentů 71 učitelů (73 %) uvedlo, že má „kladný“ vztah k lidové písni, 19 učitelů (19 %) má „spíše kladný“ vztah k lidové písni a 8 učitelů (8 %) tvrdí, že mají „neutrální“ vztah k lidové písni. Žádný učitel nevedl, že by měl „spíše negativní“ či „negativní“ vztah k lidové písni.

Komentář autorky: Výsledky první otázky ukazují, že většina učitelů má pozitivní vztah k lidovým písním. Jak bylo uvedeno ve 4. kapitole, řada odborníků tvrdí, že je nezbytné, aby měl pedagog kladný vztah k lidové písni, jestliže chceme, aby si i žáci lidové písně oblíbili. Učitel je pro žáky vzorem, kterého obvykle následují a s radostí přijímají to, co jim učitel předává. A pokud učitel svou lásku a své nadšení z lidových písniček vkládá do jejich přednesu, věřím, že i žáci budou sdílet učitelovo nadšení a lidové písně si oblíbí.

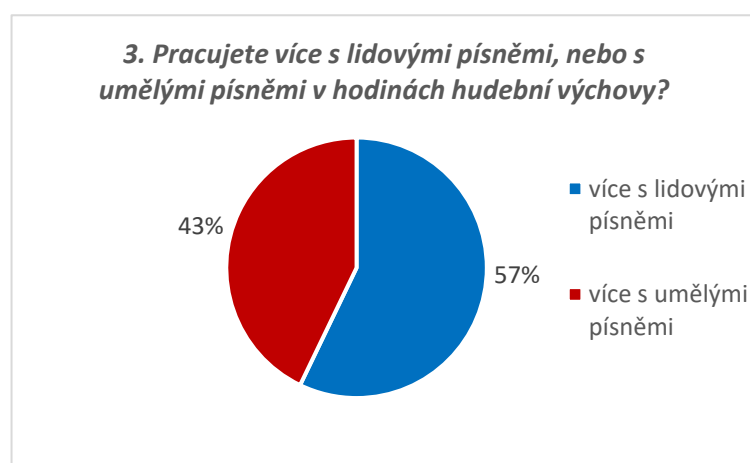
Otázka č. 2: Pracujete s žáky s lidovými písněmi v hodinách hudební výchovy?

Graf 3: Práce s lidovou písní v hodinách hudební výchovy

Z 98 respondentů 98 učitelů (100 %) tvrdí, že v hodinách hudební výchovy pracují s lidovými písněmi. Žádný učitel neuvěděl, že v hodinách hudební výchovy nepracuje s lidovými písněmi.

Otázka č. 3: Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ano, odpovězte na tuto otázku. Pracujete více s lidovými písněmi, nebo s umělými písněmi v hodinách hudební výchovy? (U lidové písně neznáme autora, u umělé písně autora známe.)

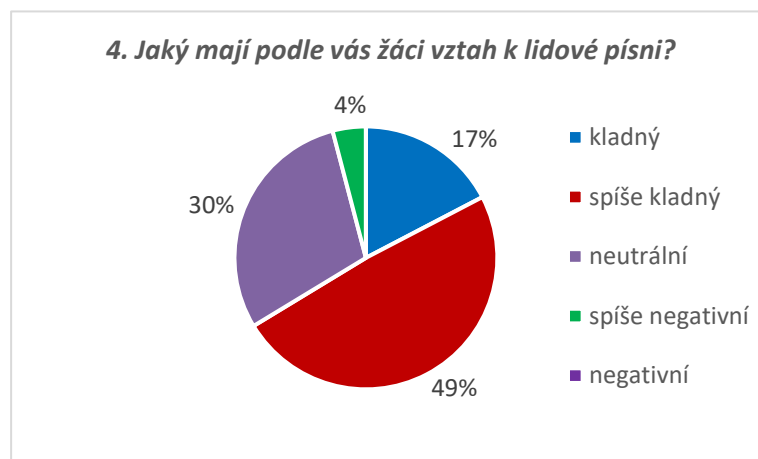
Graf 4: Využití lidových a umělých písní v hodinách hudební výchovy

Z 98 respondentů 56 učitelů (57 %) pracuje v hodinách hudební výchovy více s lidovými písněmi, 42 učitelů (43 %) pracuje v hodinách hudební výchovy více s umělými písněmi.

Komentář autorky: Pozitivní je, že všichni učitelé zařazují lidové písně do hodin hudební výchovy a nikdo je zcela nevynechává. Odpověď u třetí otázky také ukazuje, že více učitelů zařazuje v hodinách hudební výchovy více písně lidové než písně umělé, což je

jednoznačně pozitivní. Jak již bylo uvedeno ve 4. kapitole, lidová píseň by měla převažovat v hodinách hudební výchovy na 1. stupni základní školy a měla by tvořit základ hodin hudební výchovy.

Otázka č. 4: Jaký mají podle vás žáci vztah k lidové písni?

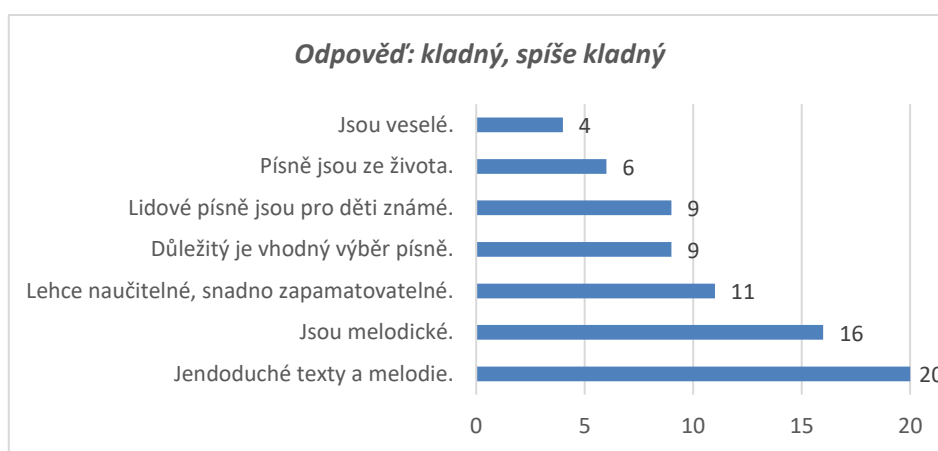
Graf 5: Vztah žáků k lidové písni

Z 98 respondentů 48 učitelů (49 %) tvrdí, že žáci mají „spíše kladný“ vztah k lidové písni, 29 učitelů (30 %) uvádí, že žáci mají „neutrální“ vztah k lidové písni, podle 17 učitelů (17 %) mají žáci „kladný“ vztah k lidové písni, 4 učitelé (4 %) uvedli, že žáci mají „spíše negativní“ vztah k lidové písni. Žádný učitel neuvěděl, že by žáci měli „negativní“ vztah k lidové písni.

Komentář autorky: Když bychom si položili otázku: Pokud má učitel negativní vztah k lidové písni, jak by pak mohli mít pozitivní vztah k lidové písni jeho žáci? Čtvrtá otázka úzce souvisí s otázkou první, ve které byli učitelé tázáni, jaký vztah mají oni sami k lidové písni. Výsledky byly více než uspokojivé, jelikož 92 % učitelů odpovědělo, že mají „kladný“ nebo „spíše kladný“ vztah k lidové písni a žádný učitel neodpověděl, že by k ní měl negativní vztah. Výsledky čtvrté otázky ukazují, že 66 % žáků má podle názoru učitelů pozitivní vztah k lidové písni, což je poměrně vysoký počet. Odpovídá to i tvrzení, že pokud má učitel kladný vztah k lidové písni, žáci budou jeho postoj následovat. Samozřejmě vše záleží i na prezentaci lidové písně učitelem, na jeho vybraných metodách výuky a hudebních dovednostech. Zároveň vliv médií a rodiny je v dnešní době velmi silný (viz 3. kapitola) a je třeba zdůraznit, že učitel vše nesvede. Z toho důvodu se můžeme domnívat, že 30 % žáků má podle názoru učitele neutrální postoj k lidové písni.

Udělal jsem si menší průzkum ze svého okolí a zeptala se deseti dětí mladšího školního věku, co je to lidová píseň. Ani jedno dítě mi nedokázalo odpovědět správně. Pro některé děti byl termín zcela neznámý, několik dětí pojem znalo, ale nevěděly, co znamená. Jedno dítě mi řeklo, že to jsou staré písničky, které se už dnes moc nezpívají. Žádné dítě nedokázalo uvést konkrétní lidovou písničku. Toto poznání pro mě bylo šokující. Z toho důvodu si kladu otázku, do jaké míry jsou odpovědi učitelů objektivní a pravdivé. Je ale možné, že děti neví, co pojem lidová píseň znamená (neumí je charakterizovat, neví, co mezi ně patří), ale když s nimi (nevědomky) pracují s učitelem v hodinách hudební výchovy, zpívají je rády. A podle toho učitelé zřejmě usuzují, že lidové písně žáky baví a mají k nim kladný vztah. Pokud učitel s dětmi s lidovými písněmi v hodinách hudební výchovy pracuje, domnívám se, že by děti měly pojem znát, měly by být schopné říct základní charakteristiku, a také by měly uvést příklady lidových písní.

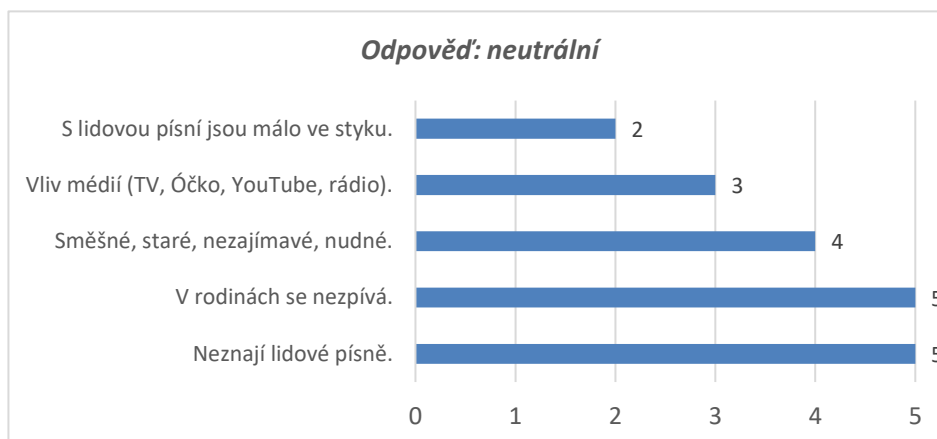
Otázka č. 5: Proč mají podle vás žáci k lidové písni takovýto vztah? Zdůvodněte svoji předchozí odpověď.

Graf 6: Zdůvodnění kladného nebo spíše kladného vztahu žáků k lidové písni

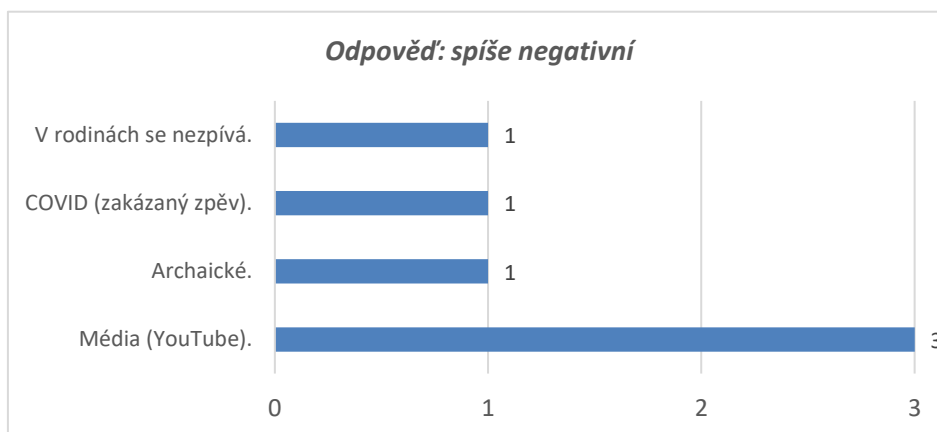
Z 98 respondentů 65 učitelů v předchozí odpovědi uvedlo, že žáci mají „kladný“ nebo „spíše kladný“ vztah k lidové písni. Mezi nejčastěji uváděnými odpověďmi bylo, že jsou písně veselé, což uvedli 4 učitelé. Celkem 6 učitelů jako důvod uvedlo, že jsou písně ze života, 9 učitelů zdůvodnilo svoji odpověď tím, že lidové písně děti znají, a proto je mají rády. Dále 9 učitelů tvrdí, že žáci mají rádi lidové písně, ale musí být vhodně vybrány, 11 učitelů zdůvodnilo svoji odpověď tím, že jsou lidové písně pro děti lehce naučitelné a snadno zapamatovatelné, 16 učitelů uvedlo, že jsou písně melodické a 20 učitelů tvrdí, že

důvodem, proč mají žáci kladný vztah k lidové písni je ten, že lidová píseň má jednoduché texty a melodii.

Graf 7: Zdůvodnění neutrálního vztahu žáků k lidové písni

Z 98 respondentů 19 učitelů uvedlo, že podle jejich názoru mají žáci neutrální vztah k lidové písni. Mezi nejčastěji uváděnými odpověďmi bylo, že jsou žáci s lidovou písni málo ve styku, což uvedli 2 učitelé. Celkem 3 učitelé tvrdí, že na vztahu žáků k lidové písni mají vliv média a 4 učitelé uvedli, že žákům připadají lidové písně směšné, staré, nezajímavé a nudné. Dále 5 učitelů tvrdí, že důvodem neutrálního vztahu žáků k lidové písni je ten, že se v rodinách nezpívá a 5 učitelů za důvod uvedlo, že žáci neznají lidové písně.

Graf 8: Zdůvodnění spíše negativního vztahu žáků k lidové písni

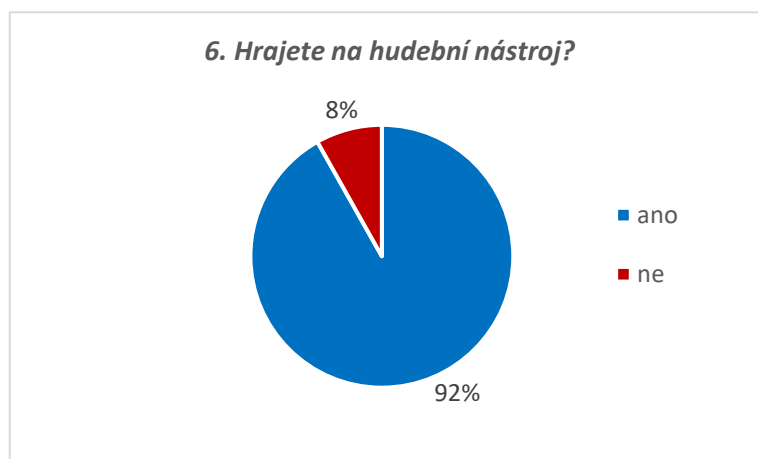
Z 98 respondentů 4 učitelé uvedli, že žáci mají podle jejich názoru „spíše negativní“ vztah k lidové písni. Jako důvod jeden učitel tvrdí, že se v rodinách již nezpívá, jeden učitel uvedl, že důvodem je pandemie kvůli nemoci covid, díky němuž se nemohlo zpívat a žáci se s lidovou písni neselekávali. Jeden učitel tvrdí, že jsou lidové písně archaické a 3 učitelé uvádí, že vliv médií se podepisuje na tom, že žáci mají spíše negativní vztah k lidové písni.

Komentář autorky: V této otázce bylo cílem zjistit, z jakých důvodů (podle názoru učitele) mají žáci kladný, neutrální či negativní vztah k lidové písni. V grafech jsou uvedeny nejčastěji uváděné odpovědi, kdy většina z nich se shoduje s tím, co uvádí odborníci ve svých publikacích, např. písně jsou ze života, jsou jednoduché (melodie, rytmus, text), negativní vliv médií, v rodinách se málo zpívá atd.

Čtyři učitelé uvedli, že žáci mají lidové písně rádi z toho důvodu, že jsou veselé. Pro mnoho písni toto tvrzení platí, např. *Okolo Hradce, Okolo Frýdku cestička, Na tom pražském mostě, Kalamajka, mik, mik, mik, Kočka leze dírou*, ale existuje i několik lidových písni, které veselé nejsou, např. *Boleslav, Boleslav, Ej, padá, padá rosička, Černé oči, Vysoký jalovec, Červená růžičko* atd. Otázkou je, jestli tito učitelé vybírají pro žáky pouze písně, které jsou veselé, nebo je tato odpověď myšlena jinak. Nicméně si myslím, že by se s žáky mělo pracovat se všemi typy písni, tedy s veselými i smutnými. Lidové písně pojednávají o životě našich předků, který nebyl vždy veselý a radostný. Lidé zažívali trápení i smutek, a i to je důležité dětem předávat, jelikož i tyto negativní emoce jsou součástí našich životů a je třeba se s nimi umět vypořádávat.

Zajímavou odpovědí, která zdůvodňovala názor učitele, že žáci mají „spíše negativní“ vztah k lidové písni, pro mě byla odpověď: *„Protože v době pandemie covid-19 se online učily jen důležité předměty. Při pobytu ve škole byl nějakou dobu zpěv zakázán. Teď si postupně žáci na zpěv znovu zvykají. A postupně při hudební výchově objevují i lidové písně, které si doma obvykle za pandemie na YouTube nepouštěli.“* Pandemie je novodobým problémem, který začal před čtyřmi lety a přesné dopady nejsou známy. Učitel správně zmiňuje, že v rodinách se lidové písně nezpívají ani se neposlouchají. V době, kdy děti musely být zavřené doma, nikam nesměly a hodiny hudební výchovy neprobíhaly, se s lidovými písněmi nesetkávaly (některé možná vůbec). A tak karanténa zapříčinila další důvod k tomu, aby oblíbenost lidové písni ještě o něco klesla. Protože jak již bylo několikrát zmíněno, základem je rodina, ale pokud tomu tak není, musí zastat tuto funkci škola, což v tomto případě nebylo možné.

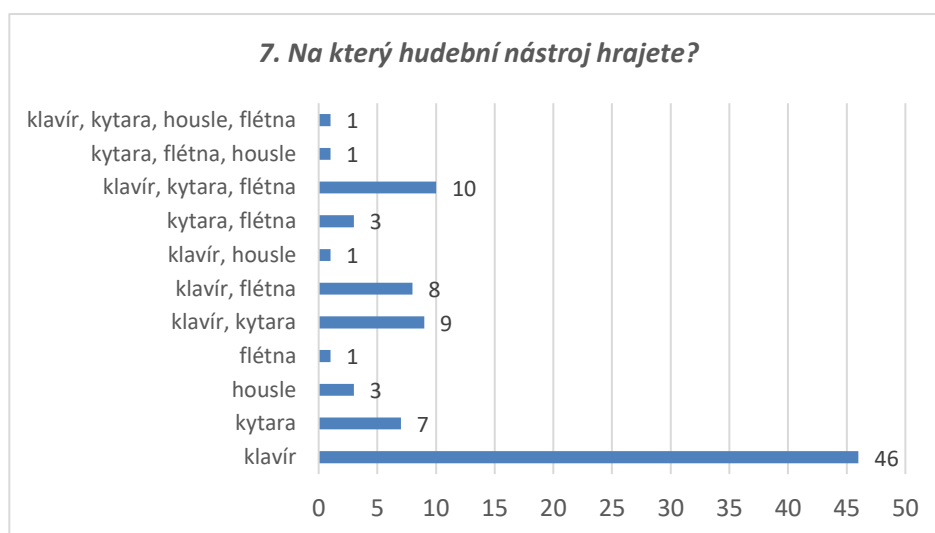
Otázka č. 6: Hrajete na hudební nástroj?

Graf 9: Dovednost hry učitele na hudební nástroj

Z 98 respondentů 90 učitelů (92 %) hraje na hudební nástroj a 8 učitelů (8 %) nehraje na hudební nástroj.

Otázka č. 7: Pokud ano, na který?

Graf 10: Dovednost hry učitelů na hudební nástroj

Z 90 respondentů, kteří v předchozí odpovědi uvedli, že hrají na hudební nástroj, 1 učitel uvedl, že hraje na čtyři hudební nástroje (kytara, klavír, housle, flétna), 1 učitel tvrdí, že hraje na kytaru, flétnu a housle, 10 učitelů hraje na klavír, kytaru a flétnu, 3 učitelé hrají na kytaru a flétnu, 1 učitel hraje na klavír a housle, 8 učitelů hraje na klavír a flétnu, 9 učitelů hraje na klavír a kytaru, 1 učitel hraje na flétnu, 3 učitelé hrají na housle, 7 učitelů na kytaru a 46 učitelů uvedlo, že hraje na klavír.

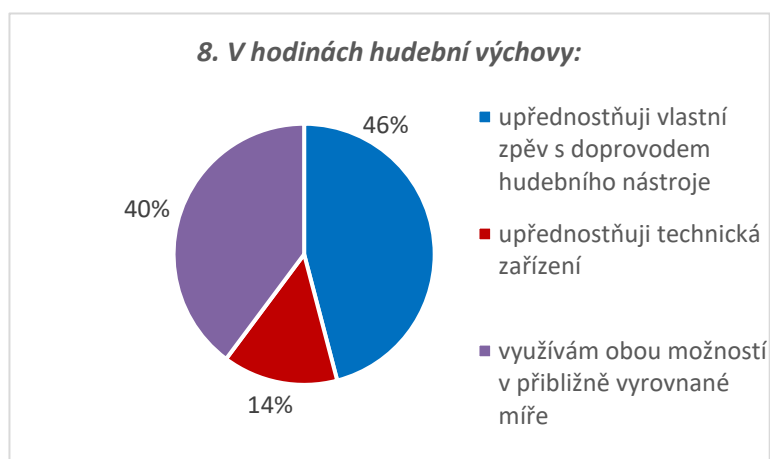
Komentář autorky: Hudební nástroj v hodinách hudební výchovy je motivačním prvkem, který by měl učitel využívat v každé hodině hudební výchovy. Proto je důležité, aby

učitel na nějaký hudební nástroj hrál. V předchozí otázce 90 učitelů (92 %) odpovědělo, že na hudební nástroj hraje, což je pozitivní, jelikož je to většina. Nicméně si neumím představit průběh hodiny hudební výchovy u osmi učitelů, kteří nehrají na žádných hudební nástroj. Myslím si, že úroveň těchto hodin bude velmi nízká.

S velkou převahou byl zastoupen klavír, který je bezpochyby vhodným nástrojem do hodin hudební výchovy. Umožňuje učiteli hrát melodii i doprovod a k tomu i zpívat, což jiný nástroj neumožňuje. Při hře na kytaru může učitel zpívat a hrát akordický doprovod nebo pouze melodii (což se obvykle nedělá). Hra na housle podle Pavla Jurkoviče je jedinečná v tom, že připomíná hlas maminky,¹¹⁵ ale nevýhodou houslí je, že učitel nemůže s žáky zpívat a může hrát pouze melodii.

Nejideálnější je, když učitel umí hrát na více hudebních nástrojů. Vyhýbáme se tím stereotypu, hodiny jsou pestřejší a zároveň se žáci učí zpívat s doprovodem vícero hudebních nástrojů. Velkým překvapením pro mě bylo, že několik učitelů uvedlo, že hraje na dva i více hudebních nástrojů, což považuji za velmi pozitivní. Otázkou samozřejmě je, jak dobře učitelé na daný nástroj umí hrát. Bohužel se nedomnívám, že by všichni učitelé byli dobrými hráči na daný hudební nástroj. Mnoho učitelů začalo s hrou na hudební nástroj až při studiu na vysoké škole. V takovémto případě úroveň hry na hudební nástroj bude jiná než u člověka, který začal hrát na hudební nástroj v dětství. Vše ale záleží na jedinci, jestli se chce na hudební nástroj naučit nebo se učí na hudební nástroj pouze z toho důvodu, aby splnil na vysoké škole zápočet. Zahrát lidovou píseň na klavír s akordickým doprovodem není nijak zvlášť složité a měl by to zvládnout každý, pokud chce. Nikdo nevyžaduje, aby učitel volil složité doprovody, které již vyžadují určité dovednosti a letité zkušenosti. Pokud má učitel hudbu rád, zvládá alespoň základy hry na klavír a učí hudební výchovu s láskou, věřím, že i takovýto učitel žáky zaujme a žáci budou mít písně rády.

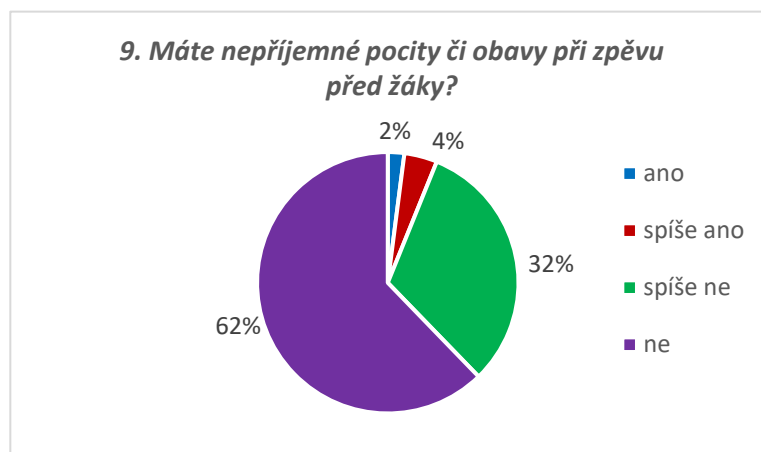
¹¹⁵ JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006. s. 15.

Otázka č. 8: V hodinách hudební výchovy upřednostňujete:

Graf 11: Co učitelé upřednostňují v hodinách hudební výchovy

Z 98 respondentů 45 učitelů (46 %) tvrdí, že v hodinách hudební výchovy upřednostňuje vlastní zpěv s doprovodem hudebního nástroje, 39 učitelů (40 %) využívá obou možností v přibližně vyrovnané míře a 14 učitelů (14 %) v hodinách hudební výchovy upřednostňuje technická zařízení.

Komentář autorky: Jako pozitivum shledávám, že nejméně jsou využívaná technická zařízení, a naopak nejvíce učitelé upřednostňují vlastní zpěv s doprovodem hudebního nástroje. Jak uvádí řada odborníků, pro žáky je nejdůležitější živý zpěv s doprovodem nástroje. Technická zařízení jsou dnes téměř dokonalá, ale nikdy nenahradí živý přednes.

Otázka č. 9: Máte nepříjemné pocity či obavy při zpěvu před žáky?

Graf 12: Obavy učitele při zpěvu před žáky

Z 98 respondentů 61 učitelů (62 %) odpovědělo, že nemají nepříjemné pocity či obavy při zpěvu před žáky, 31 učitelů (32 %) odpovědělo „spíše ne“, 4 učitelé (4 %) odpověděli „spíše ano“ a 2 učitelé (2 %) odpověděli „ano“.

Komentář autorky: Většina učitelů nemá problém před žáky zpívat, což je velmi pozitivní, jelikož jak řada odborníků uvádí (viz 4. kapitola), zpěv je základem hudební výchovy a je nezbytné, aby učitelé měli čistý a sebevědomý pěvecký projev.

Nabízí se však otázka, jestli všichni pedagogové odpověděli pravdivě. Myslím si, že hudební výchova je pro řadu učitelů náročným předmětem, protože několik učitelů nemá dostatečné pěvecké dovednosti. Po učitelích na 1. stupni je vyžadována všeobecnost, jelikož musí být schopni zvládat předměty jako je český jazyk, matematika, prvouka, tělesná výchova, výtvarná výchova, hudební výchova a někdy je po učiteli dokonce vyžadován anglický jazyk. Z toho důvodu se domnívám, že učitelé nemohou být „dokonalí“ ve všech předmětech. Každý učitel má silné a slabé stránky a domnívám se, že pro řadu učitelů je tím slabým místem hudební výchova.

Když vezmu v potaz mé spolužáky z vysoké školy, kteří chtějí učit na 1. stupni základní školy, pro mnoho z nich byla hudební výchova na vysoké škole náročným předmětem. Ať už to bylo z důvodu hudební teorie, hry na hudební nástroj nebo z důvodu zpěvu, který byl pro mnoho lidí velmi stresující záležitostí. Zde je důkaz toho, že i mezi budoucími učiteli se najde několik lidí, kteří s hudební výchovou budou mít značné problémy. Řada mých spolužáků se na praxích právě výuce hudební výchovy vyhýbá. Proto u této otázky pochybuji o pravdivosti odpovědí. Myslím si, že učitelé, kteří v 8. otázce uvedli, že upřednostňují technická zařízení (celkem jich bylo 14), s velkou pravděpodobností patří mezi ty, kteří se zpěvu či hře na hudební nástroj vyhýbají. Nicméně je to pouze má domněnka.

Otázka č. 10: Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano nebo spíše ano, proč tomu tak je?

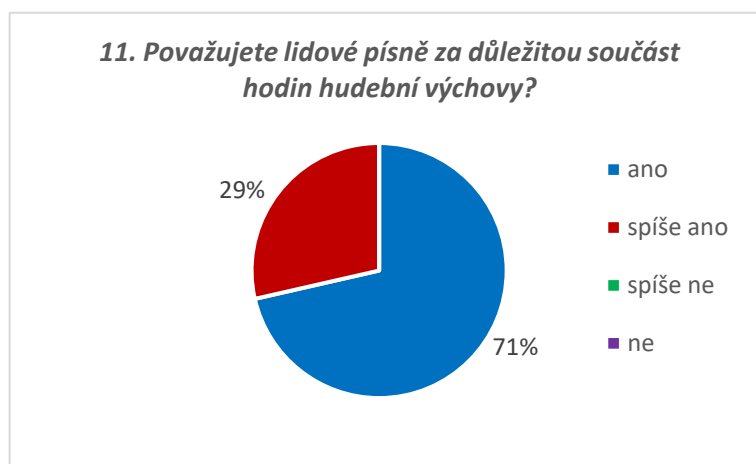
10. Proč máte obavy či nepříjemné pocity při zpěvu před žáky?
„Zpěv není moje silná stránka. Necítím se v hudebních výchovách komfortně.“
„Mám pocit, že neumím zpívat.“
„Hlasová dispozice.“
„Už nějakou dobu nejsem v dobré kondici, tedy i hlasově, což způsobuje nejistotu.“
„Nedostatečné vzdělání v oblasti hudební výchovy. Necítím se být hlasovým vzorem dětí.“

Tabulka 3: Zdůvodnění obav učitele při zpěvu před žáky

V tabulce jsou uvedeny odpovědi respondentů, kteří v 9. otázce odpověděli, že mají obavy při zpěvu před žáky. Těchto učitelů bylo celkem 6, kteří mají nepříjemné obavy či

pocity při zpěvu před žáky. V 10. otázce svoji odpověď zdůvodnilo pouze 5 učitelů, 1 učitel neodpověděl.

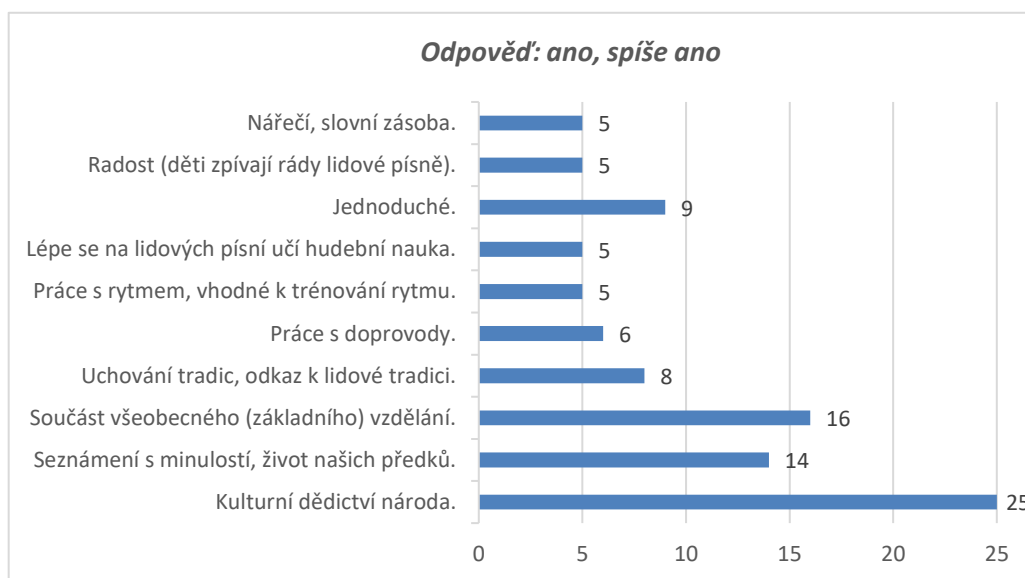
Otázka č. 11: Považujete lidové písně za důležitou součást hodin hudební výchovy?

Graf 13: Lidové písně jako důležitá součást hodin hudební výchovy

Z 98 respondentů 70 učitelů (71 %) odpovědělo „ano“ a 28 učitelů (29 %) odpovědělo „spíše ano“. Žádný učitel neodpověděl „spíše ne“ nebo „ne“.

Otázka č. 12: Proč ano/ne?

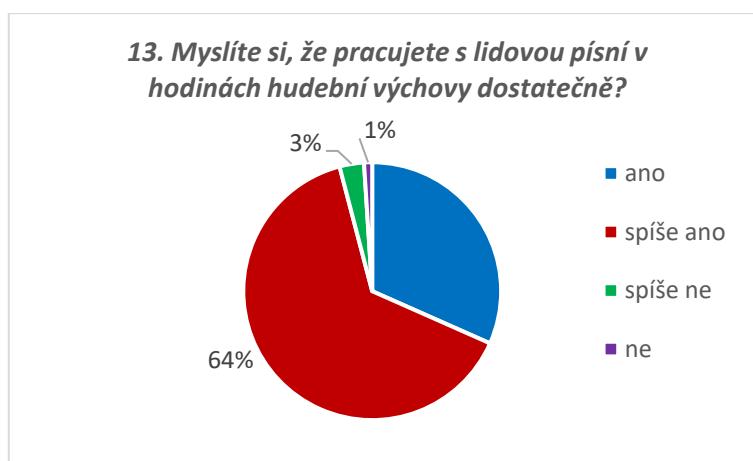
Graf 14: Zdůvodnění, proč učitelé považují lidové písně za důležitou součást hodin hudební výchovy

Z 98 respondentů, kteří v předchozí otázce odpověděli „ano“ nebo „spíše ano“ svoji odpověď zdůvodnilo 5 učitelů tím, že se žáci díky lidové písni seznamují s nářečím a rozšiřují si slovní zásobu. Dále 5 učitelů tvrdí, že děti mají ze zpěvu lidových písní radost,

9 učitelů považuje lidové písně za důležité v hodinách hudební výchovy z důvodu jejich jednoduchosti, 5 učitelů díky jejich rytmu, který se na lidových písních dá dobře trénovat, 6 učitelů kvůli práci s doprovody a 8 učitelů ohledně uchování tradic. Celkem 16 učitelů považuje znalost lidových písní za součást základního vzdělání, podle 14 učitelů se žáci seznamují prostřednictvím lidové písně s minulostí a životem našich předků a 25 učitelů považuje lidovou píseň za kulturní dědictví národa.

Komentář autorky: V jedenácté otázce všichni učitelé uvedli, že lidové písně považují za důležitou součást hodin hudební výchovy, což považují za velký úspěch. Velkým překvapením pro mě bylo, že velké množství učitelů odpovědělo, že lidové písně považují za kulturní dědictví národa, což znamená, že si uvědomují pravou hodnotu lidových písní.

Otázka č. 13: *Myslíte si, že pracujete s lidovou písní v hodinách hudební výchovy dostatečně?*

Graf 15: Dostatečné využití lidové písně v hodinách hudební výchovy

Z 98 respondentů 63 učitelů (64 %) odpovědělo „spíše ano“, 31 učitelů (32 %) „ano“, 3 učitelé (3 %) odpověděli „spíše ne“ a 1 učitel (1 %) odpověděl „ne“.

Otázka č. 14: Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ne nebo spíše ne, co by Vám pomohlo k tomu, abyste více zařazovali lidové písně v hodinách hudební výchovy?

14. Co by vám pomohlo k tomu, abyste více zařazovali lidové písně v hodinách hudební výchovy?
„Písně lze do výuky hudební výchovy zařazovat více, pokud se budou třídnické záležitosti řešit v třídnických hodinách, a ne ve výchovných předmětech.“
„Má lepší znalost a osvojení hry na klavír, také přehlednější obsah doprovodu lidových písní na netu v karaoke verzi, ve vhodné tónině pro malé děti.“
„Elektronická podoba lidových písní, větší míra edukace na vysokých školách, různá školení apod.“

Tabulka 4: Co by učitelům pomohlo zařazovat lidové písně více v hodinách hudební výchovy

Učitelé, kteří v třinácté otázce odpověděli, že si myslí, že v hodinách hudební výchovy s lidovou písní nepracují dostatečně, odpověděli na čtrnáctou otázku. Celkem odpověděli tři učitelé.

Komentář autorky: Třináctou otázku nepovažuji za zcela objektivní z toho důvodu, že každý učitel má jinou představu o tom, co znamená dostatečně pracovat s lidovou písní v hodinách hudební výchovy. Pro někoho je např. dostačující, pokud s žáky zazpívá v hodině hudební výchovy jednu lidovou písničku a pro někoho není dostačující, pokud s žáky pracuje s lidovou písní v každé hodině hudební výchovy 20 minut. Cílem této otázky bylo, aby se učitelé zamysleli nad tím, zda v hodinách hudební výchovy využívají lidové písně v dostatečné míře a pokud ne, aby se zamysleli nad tím, proč tomu tak je a jestli se to nedá nějak změnit. Samozřejmě od učitelů, kteří nemají pozitivní vztah k lidové písni nemůžeme očekávat, že by lidové písně do hodin zařazovali častěji. I kdyby tomu tak bylo, myslím si, že je nepravděpodobné, že by žáky zaujali.

Jedním z uvedených zamyšlení bylo, že hudební výchova je výchovným předmětem, kterému se nevěnuje patřičná pozornost a učitel tyto hodiny spíše využívá k řešení jiných záležitostí. Díky tomu v hodině hudební výchovy nezbývá dostatek času na to, aby se učitel věnoval s žáky lidovým písním. Myslím si, že toto je spíše o učiteli, jak si stanoví priority a jak umí pracovat s časem. Pro mnoho učitelů jsou výchovné předměty (hudební výchova, výtvarná výchova, pracovní činnosti, tělesná výchova) spíše předměty, které nejsou pro žáky příliš důležité a dávají přednost českému jazyku, matematice či prvouce, kde by si učitel nedovolil přijít o čas a řešit v těchto hodinách třídnické, organizační či jiné záležitosti. Částečně tomu rozumím, ale zároveň si myslím, že učitel musí být schopen rozplánovat si čas tak, aby všechno stíhal a žáci nemuseli být ochuzováni o plnohodnotné hodiny hudební výchovy.

Další učitel uvedl, že považuje své klavírní schopnosti za nedostatečné a z toho důvodu vyhledává doprovody písní na internetu. Proto by mu pomohlo, kdyby bylo více doprovodů ve vhodné tónině pro děti mladšího školního věku na internetu v karaoke verzi, a poté by více pracoval s lidovými písněmi. V učebnicích najdeme několik lidových písní určených pro děti mladšího školního věku a díky tomu jsou i písně ve vhodné tónině. Nicméně je potřeba, aby učitel dokázal písně na hudební nástroj zahrát, což v tomto případě je pro tohoto učitele problém. Věřím, že mnoha učitelům by usnadnilo práci, kdyby si doprovody lidových písní ve vhodné tónině pro děti mohli pouštět z technického zařízení. Nicméně si myslím, že každý učitel hudební výchovy by měl zvládat hru na hudební nástroj v takové míře, aby dokázal bez větších problémů doprovodit lidovou píseň.

Další učitel uvedl, že by potřeboval více času, aby se mohl s žáky více věnovat lidovým písním. Hodinová dotace týdně je opravdu málo zvláště tehdy, když učitelé v hodině řeší i jiné problémy než ty hudební. Nicméně to tak je a je na učiteli, aby dokázal čas využívat efektivně. Proto si myslím, že je důležité, aby měl učitel hodiny rozplánované a předem si určil, kolik času si vymezí na jednotlivé aktivity, aby vše zvládal v dostatečné míře. Otázkou však zůstává, jestli tento učitel potřebuje více času z toho důvodu, že se chce s žáky věnovat i jiným aktivitám a na lidové písně nezbyvá dostatek času nebo je nespokojený s hodinovou dotací týdně a lidové písně proto nevyužívá v takové míře, aby s ní byl spokojený.

5.6 DISKUZE VÝSLEDKŮ

Pomocí jednoduchých (otevřených i uzavřených) otázek bylo ověřováno, zda se současní učitelé skutečně dopouští didaktických problémů, na které poukazují odborníci (viz 4. kapitola). Dotazník vyplnilo celkem 98 učitelů ze základních škol z Karlovarského a Plzeňského kraje.

Před začátkem výzkumu bylo stanoveno několik cílů. Jedním z nich bylo zjistit, jaký mají učitelé a jejich žáci vztah k lidové písni. Dalšími cíli bylo zjištění, zda vyučující hudební výchovy na 1. stupni základní školy do výuky lidové písně zařazují a zda je upřednostňují před písněmi umělými. Dále bylo zjišťováno, zda mají učitelé potřebné hudební dovednosti, tj. zpěv a hra na hudební nástroj, a také, jestli technická zařízení postupně nahrazují živý přednes učitele.

Celkem 92 % učitelů uvedlo, že má kladný nebo spíše kladný vztah k lidové písni a celkem 66 % žáků má podle jejich názoru kladný nebo spíše kladný vztah k lidovým písním. Všichni učitelé uvedli, že lidové písně do hodin hudební výchovy zařazují a 57 % učitelů lidové písně upřednostňuje před písněmi umělými. Celkem 92 % učitelů tvrdí, že hraje na hudební nástroj a zároveň 94 % nemá se zpěvem před žáky problém. Zároveň 46 % vyučujících v hodinách upřednostňuje vlastní zpěv s doprovodem hudebního nástroje a 40 % učitelů využívá ve vyrovnané míře vlastní zpěv s doprovodem hudebního nástroje i technická zařízení.

V odborných publikacích je poukazováno na řadu didaktických problémů, se kterými se v hodinách hudební výchovy setkáváme. Tento výzkum měl zjistit, kolik současných učitelů hudební výchovy se těchto chyb skutečně dopouští. Ve všech uvedených otázkách převažují kladné odpovědi, což značí, že lidové písně mají stále své místo v hodinách hudební výchovy a zároveň, že většina učitelů umí hrát na hudební nástroj a zpívat, což jsou hudební dovednosti, které jsou nezbytnou součástí hodin hudební výchovy. Dle mého názoru je celkový výsledek dotazníku pozitivní, což mě velmi překvapilo, jelikož mé osobní zkušenosti jsou spíše negativní. Je třeba ale poukázat na to, že dotazník patří k metodám, o nichž je známo, že se respondenti ve svých odpovědích mnohdy stylizují do lepší pozice, odpovídají tak, jak si myslí, že by to mělo být správně apod. Je tedy nutné brát výsledky šetření s rezervou a počítat spíše s horším stavem reality, než o čem vypovídají výsledky dotazníkového šetření.

Dnešní doba klade lidovým písním do cesty překážky v podobě moderní populární hudby, kterou jsou lidové písně utlačovány do pozadí. Důležité ale je, aby lidová píseň zůstávala v našem podvědomí a nevytizela úplně. Na to má velký vliv rodina a v dnešní době hlavně škola. Proto si nesmírně cením toho, že si dnešní učitelé stále uvědomují pravou hodnotu lidových písní a stále ji předkládají žákům.

6 NÁVRH MODELOVÉ JEDNOTKY HUDEBNÍ VÝCHOVY S UPLATNĚNÍM LIDOVÝCH PÍSNÍ

Na základě získaných teoretických poznatků, výsledků provedeného výzkumu a své předchozí pedagogické praxe se v této kapitole pokusím zaznamenat průběh hodiny s intenzivním uplatněním lidových písní. Tuto výukovou jednotku jsem navrhla, ověřila v praxi a v závěru kapitoly provádím i její reflexi.

6.1 INFORMACE O TŘÍDĚ

Hodina byla realizována během mé pedagogické praxe v únoru 2024. Konala se na Základní škole v Plasích ve 3. ročníku. Na této škole mají děti pracovní učebnice hudební výchovy od nakladatelství TAKTIK. Ve 2. kapitole jsem se věnovala rozboru učebnic pro 2. ročník od tří různých nakladatelství. Jednou z nich byla i učebnice od nakladatelství TAKTIK, kterou jsem nehodnotila příliš pozitivně. Obsahuje totiž malé množství lidových písní a zároveň se v ní nachází velká řada doplňovacích cvičení. Nepovažuji to za vhodné, jelikož cvičení zaberou velké množství času a na zpěv či jiné hudební aktivity dle mého názoru nezbývá moc času.

Paní učitelka má tuto třídu od 1. ročníku na hodiny hudební výchovy a zároveň je jejich třídní učitelkou. Hraje na klavír a velmi ráda zpívá. Na dětech je vidět, že zpívají rády a na hodiny hudební výchovy se těší. Paní učitelka mi přiznala, že cvičení v učebnici od nakladatelství TAKTIK nevyužívá pravidelně. Spíše vybírá písně ze zeleného zpěvníku Já písnička a z učebnic od nakladatelství SPN, ze kterých často čerpá. Děti umí velké množství lidových písní, proto se s nimi dalo velmi dobře pracovat.

6.2 CÍLE VÝUKOVÉ JEDNOTKY

Vytyčila jsem si dva hlavní cíle výukové jednotky: uplatnění lidové písně v různých hudebních činnostech a prokázání možnosti spojení pěveckých činností s poslechem hudby.

Za vedlejší cíle výukové jednotky jsem si stanovila: žáci si zopakují lidové písně, doprovodí vybrané lidové písně na rytmické nástroje (Orffovy nástroje a boomwhackery), vyvodí z lidové písně některé naukové poznatky, rozpoznají lidovou píseň podle melodie zahrané na klavír, rozpoznají ve skladbě *Pilky* od Leoše Janáčka motivy lidové taneční písně

Už ty pilky dořezaly, osvojí si píseň *Kalamajka mik, mik, mik* a doprovodí lidovou píseň pohybovým doprovodem dle zadaných instrukcí.

6.3 PŘÍPRAVA VÝUKOVÉ JEDNOTKY

Před realizací výukové jednotky jsem žáky učila hudební výchovu o týden dříve. Měla jsem možnost zjistit, jaké písně děti znají či neznají a v jaké míře je mají osvojené. Až po této zkušenosti jsem utvářela následující hodinu. Původně jsem chtěla zařadit na začátek hodiny kánon na písničku *Dú valaši, dú*, ale bohužel ji žáci neuměli a zároveň kánon s nimi paní učitelka dosud nezkoušela.

Při přípravě hodiny jsem vycházela z toho, že děti mají dobře osvojené lidové písně *Ach synku, synku, Beskyde, Beskyde, Okolo Frýdku, Když jsem jel do Prahy, Už ty pilky dořezaly*, a proto mohu k písním zařadit pohybový či nástrojový doprovod. Zároveň jsem vycházela z toho, že žáci v hodinách hudební výchovy několikrát hráli na Orffovy nástroje a bomwhackery. Dále jsem vycházela z toho, že žáci ve škole s paní učitelkou nezpívali píseň *Kalamajka mik, mik, mik*.

V hodině jsem chtěla ukázat, že se dá s lidovou písní pracovat i v souvislosti s poslechovou skladbou, proto jsem zvolila skladbu od Leoše Janáčka *Pilky z Lašských tanců*. Skladba je psána na motivy lidové taneční písně *Už ty pilky dořezaly*, kterou děti mají osvojenou (ověřeno v předešlé hodině). Poslech skladby *Pilky* najdeme v učebnici od nakladatelství SPN pro 4. ročník,¹¹⁶ kde se skladbě budou věnovat podrobněji. Proto má práce s poslechovou skladbou je brána spíše jako seznámení se s ní.

S paní učitelkou jsem dlouho konzultovala, kterou novou lidovou píseň bych mohla žáky naučit. Nakonec jsme se domluvily na písni *Kalamajka mik, mik, mik*. Najdeme ji v učebnici pro 2. ročník od nakladatelství SPN. Paní učitelka mi řekla, že s nimi tuto písničku dosud nezpívala. Písnička je známá a jednoduchá po rytmické i melodické stránce. Byla jsem si vědoma toho, že tuto písničku by mohla řada dětí znát již z mateřské školy či od rodičů. V případě, že by pro žáky písnička nebyla nová nebo by se ji zvládli naučit rychle, připojila bych pohybový doprovod.

¹¹⁶ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2001.

6.4 PRŮBĚH VÝUKOVÉ JEDNOTKY

1. Úvodní část

Na začátku hodiny jsem žákům sdělila, že se budeme v hodině věnovat lidovým písním, které si zazpíváme, doprovodíme je na Orffovy nástroje a boomwhackery a na konci hodiny se zaměříme i na poslech skladby související s lidovou písní.

Žáků jsem se zeptala, jestli by mi někdo dokázal říct, co to lidová píseň je. Jedna žákyně mi odpověděla, že to jsou písně, které jsou velmi staré a vznikly už dávno. Pochválila jsem ji a zeptala se, jestli by ještě někdo něco nevěděl o lidové písni. Druhá žákyně mi odpověděla, že neznáme autora písně. Na tuto odpověď jsem navázala a řekla žákům, že lidové písně vznikaly v době, kdy ještě neexistoval notový zápis. Proto si lidé písně předávali z generace na generaci. Maminky je zpívaly svým dětem, ty to poté zpívaly svým dětem a takhle to pokračovalo až do doby, než vznikly noty a píseň se mohla zapsat. V té době už se ale nevědělo, kdo píseň napsal, a proto je jejich autor neznámý.

2. Rozezpívání

Začali jsme rozezpívání brumendem v rozsahu tří tónů (viz příloha). Při brumendu je pusa zavřená. Žáky jsem motivovala ke správnému provedení cvičení představou, že jejich hlava je zvon a ten zní. Proto můžeme cítit lehké chvění na temeni hlavy. Dále jsme pokračovali s rozezpíváním na cvičení *Kukulenka kuku*. Žákům zpočátku dělalo problém, že nevěděli, kdy začít zpívat. Vždy jsem nejdřív zahrála změnu tóniny, a poté měli začít. Nicméně začínali zpívat brzo, proto jsem vždy důrazně kývla hlavou, aby věděli, kdy začít a od té doby už nebyl žádný problém. Cvičení *Kukulenka kuku* jsem zvolila z toho důvodu, že má vazbu k osvojované písni. Píseň *Kalamajka mik, mik, mik* také začíná sestupnou malou tercií, která se několikrát opakuje.

V rámci rozezpívání jsme zazpívali píseň *Ach synku, synku*, kdy první sloku jsme zazpívali v tónině C dur, druhou sloku v tónině D dur a třetí sloku v tónině E dur. Vždy jsem je po dozpívání sloky upozornila, že přijde změna a zahrála jim důrazněji první tón. Vždy jsem ukázala žákům kývnutím hlavy, kdy mají začít zpívat.

3. Opakování písní s doplňujícími hudebními činnostmi

V dalších písních jsem zařadila doprovod s Orffovými nástroji. Vždy jsem začala hrát píseň, aniž bych jim řekla název písně a žáci měli poznat, o jakou píseň se jedná. Zvolila jsem píseň *Beskyde, Beskyde*, kterou jsme si nejprve zazpívali s doprovodem klavíru. Následně jsem šla pro Orffovy nástroje, které děti nejprve pojmenovaly. Rozdala jsem tamburíny, dřívka, triangel a vajíčka, což vyšlo na necelou polovinu třídy. Rozhodla jsem se, že dětem nebudu stanovovat přesně, kdy mají hrát. V případě, že by hráli žáci mimo rytmus či nezpívali, aktivitu bych zastavila. Zeptala jsem se jich, na kolik dob je písnička, když je napsána ve $\frac{2}{4}$ taktu. Odpověděli mi, že na dvě doby. Zazpívali jsme první dvě sloky a poté žáci předali nástroje spolužákům, kteří nástroje neměli. Následující dvě sloky jsme dozpívali stejně. Paní učitelka mi při této aktivitě pomáhala. Některým žákům ukazovala, kdy mají na nástroj hrát. Já jsem hrála na klavír. Měla jsem u této písně strach, že děti nebudou zpívat a budou hrát na nástroje mimo rytmus. Nakonec to proběhlo bez větších problémů a žáky hraní na nástroj bavilo.

Dále jsem zvolila píseň *Okolo Frýdku*, kterou jsem jim zahrála a žáci měli poznat, o jakou píseň jde. Během chvíle píseň poznali a začali si ji popěvovat. Řekla jsem žákům, že písnička je také na dvě doby, a proto se dá na ni pochodovat. Společně jsme si to zkusili, a poté jsem rozdala pěti žákům tamburínu. Hráli na ni na každou první dobu písně. Poté jsem přidala klavír, kdy děti zpívaly, pochodovaly a vybraných pět hrálo na tamburínu. To se jim velmi líbilo, a proto jsme píseň zazpívali ještě jednou, jen žáci předali tamburíny jiným žákům.

Poté jsme si s žáky zazpívali písničku *Když jsem jel do Prahy* s doprovodem klavíru. Dále jsem jim sdělila, že píseň zkusíme doprovodit s boomwhackery. Žáky jsem rozdělila na dvě poloviny podle toho, jak seděli. V písničce jsou pouze dva akordy C a G (v notovém zápisu je psán akord G7, s dětmi jsme hráli akord G). Jedné části třídy jsem rozdala boomwhackery tvořící akord C, tedy noty c-e-g a druhé půlce třídy akord G, tedy noty g-h-d. Když jsem mávla levou rukou, hrála skupina sedící proti mně nalevo, a když jsem mávla pravou rukou, hrála skupina sedící proti mně napravo. Nejprve jsme si to zkusili nanečisto, abych se ujistila, že instrukce pochopili. Nebyl s tím žádný problém, jelikož takto už hráli na boomwhackery s paní učitelkou na písničku *Šel zahradník do zahrady*. Zahrála jsem na klavír první tón písničky (tón e¹), a poté jsme začali. Písničku jsme hráli v trochu pomalejším tempu. Žáci se drželi mých pokynů a hráli, kdy měli. Zároveň u toho zvládali

poměrně dobře zpívat. Poté si žáci boomwhackery vyměnili, takže ti, co předtím hráli tón z akordu C, hráli tón z akordu G a naopak. Písničku jsme si zazpívali a zahráli ještě jednou.

4. Nácvič písničky *Kalamajka mik, mik, mik*

Pro nácvič písničky jsem zvolila metodu imitace. Postupovala jsem podle schématu pro nácvič imitací (viz 3. kapitola):

1. fáze – motivace.

Žáků jsem se nejprve zeptala, jestli ví, kdo je to kominík. Několik dětí se přihlásilo. Vyvolala jsem jednoho žáka, který mi odpověděl, že kominík je člověk, který čistí komíny. Řekla jsem mu, že odpověděl správně a že si o jednom kominíkovi teď zazpíváme.

2. fáze – předvedení písničky.

Písničku jsem dětem zazpívala, kdy jsem hrála pouze akordický doprovod bez melodie.

3. fáze – rozhovor o písni

Zeptala jsem se, jestli někdo písničku zná. Přihlásila se přibližně polovina žáků. Zeptala jsem se jich, jak na ně písnička působí. Odpověděli, že je veselá a radostná. Dále jsem se jich zeptala, v jakém je písnička tempu. Řekli, že je spíše v rychlejším tempu. Poté jsem se jich ptala, pro jakou událost si myslí, že byla písnička napsána. Kde se asi dříve hrála. Odpověděli, že na svatbě. Zeptala jsem se jich, jestli si umí představit, že by si na písničku zatancovali, odpověděli, že ano.

4. fáze – vlastní nácvič písničky.

Jelikož je píseň jednoduchá po melodické, tak po jazykové stránce, zazpívala jsem s doprovodem klavíru první čtyři takty a žáci po mně opakovali. Následně jsem přidala další čtyři takty a poté jsme první sloku písničky zazpívali celou. Stejně jsme postupovali u druhé sloky, kde už více žáků neznalo text, takže druhou sloku jsme zazpívali dvakrát a poté jsme zazpívali celou písničku.

5. fáze – propracování písničky po stránce výrazové

Jelikož většina dětí píseň znalo a zpěv písničky jim nedělal téměř žádné problémy, rozhodla jsem se přidat pohybový doprovod. Na druhý a šestý takt žáci tleskali a na čtvrtý a šestý takt dupali. V těchto taktech jsou tříslabičná slova, takže tleskali nebo dupali na každou slabiku. Já jsem hrála na klavír a paní učitelka s nimi tleskala a dupala, což pomohlo v synchronizaci. Jelikož se dětem písnička líbila a bavila je, zazpívali jsme si ji ještě jednou,

ale tentokrát jsme k tleskání a dupání přidali i pohyb tělem. Dali si ruce v bok a s pokrčením nohou se na každou dobu otočili na jednu stranu a poté na druhou. Tleskání a dupání v sudých taktech zůstalo.

5. Poslech

Jako poslední aktivitu jsem zvolila poslech. Žákům jsem řekla, že někteří skladatelé čerpali inspiraci z lidových písniček. Jedním z nich byl Leoš Janáček, který do své skladby vložil melodii jedné lidové písně, kterou již znají. Vybídla jsem je, aby pozorně poslouchali, zaměřili se na melodii a uvidí, jestli rozpoznají melodii lidové písně. Pustila jsem jim začátek skladby, kde je melodie písně *Už ty pilky*.¹¹⁷ Děti píseň poznaly a lidovou píseň pojmenovaly. Dále jsem se jich ptala, o čem se v lidové písni zpívá. Odpověděly mi, že se zpívá o řezání dřeva, o pile. Řekla jsem, ať mi ukáží, jak se řeže pilou. Všichni pohyb napodobili. Dále jsem jim řekla, že lidová píseň je krátká a že skladatel skladbu rozšířil o další části. Řekla jsem, že jim to pustím ještě jednou a ať dávají pozor. Když uslyší známou melodii písně *Už ty pilky*, tak budou napodobovat řezání pilou. Když bude jiná část, přestanou a budou pozorně naslouchat. Jelikož už docházel čas, skladbu jsem nepouštěla celou, ale pustila jsem minutu a půl, kdy melodie lidové písně zazněla dvakrát. Žáci poznali, kdy je melodie známé písně a napodobovali řezání pilou. Jakmile část skončila, přestali s napodobováním řezání a poslouchali.

Žáků jsem se zeptala, v jakém byla skladba tempu. Odpověděli mi, že byla spíše rychlá. Poté jsem se ptala, jak na ně skladba působila, jestli vesele či smutně. Většina odpověděla, že vesele. Poté jsem jim ještě položila otázku, jestli si myslí, že se dá na skladbu tancovat. Odpověděli, že ano. Dále jsem se zeptala, jestli se jim chtělo tancovat nebo alespoň pohybovat se do rytmu hudby. Dívky odpovídaly, že ano a většina chlapců odpověděla, že ne. Žákům jsem ještě řekla, že na tuto hudbu existuje lidový lašský tanec, který se nazývá *Pilky*. Slíbila jsem, že se na video s tímto tancem podíváme příští hodinu.¹¹⁸

¹¹⁷ BRVENÍKOVÁ, Kristýna. "Pilky" ("Lašské tance"). [online]. YouTube. 2009. [cit. 2024-02-07]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=H437w1nA-A&ab_channel=Krist%C3%BDnaBrven%C3%ADkov%C3%A1

¹¹⁸ Folklor bez hranic Ostrava. *Janáčkovy lašské tance*. [online]. YouTube. 2018. [cit. 2024-03-22]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=BmisBP-PMGk>

6. Závěrečná část

V závěru hodiny jsme si s žáky připomněli, co vše jsme v hodině dělali. Zeptala jsem jich, co je nejvíc bavilo. Nejčastěji odpovídali, že je bavila hra na boomwhackery, poté několikrát zaznělo, že je bavila hra na Orffovy nástroje a některé žáky nejvíce bavil taneček na písničku *Kalamajka mik, mik, mik*. Poté jsem žáky pochválila za práci v hodině a poděkovala jim.

6.5 ZHODNOCENÍ VÝUKOVÉ JEDNOTKY

Před provedením navrhovaného modelu výukové jednotky jsem si stanovila dva hlavní cíle. Jedním z nich bylo uplatnění lidové písně v různých hudebních činnostech. Tento cíl byl naplněn, jelikož jsem při práci s lidovou písní využila všechny čtyři hudební činnosti, tj. vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové. Druhým hlavním cílem bylo prokázání možnosti spojení pěveckých činností s poslechem hudby, čehož jsem docílila zařazením poslechové skladby *Pilky* od Leoše Janáčka, kde zaznívaly motivy z lidové písně *Už ty piky dořezaly*, kterou žáci měli pěvecky osvojenou.

Vedlejší cíle byly také naplněny. Zopakovala jsem s žáky lidové písně, které již znali, doprovodili je na rytmické nástroje (Orffovy nástroje a boomwhackery), osvojili si píseň *Kalamajka mik, mik, mik*, rozpoznali ve skladbě od Leoše Janáčka motivy lidové písně *Už ty pilky dořezaly*, vyvodili z lidové písně některé naukové poznatky, rozpoznali osvojenou lidovou píseň podle melodie zahrané na klavír a doprovodili lidovou píseň pohybovým doprovodem dle zadaných instrukcí.

Celá hodina proběhla bez větších problémů. Tato třída je trochu živější, a to především ve výchovných předmětech, kde mají tendenci být hlučnější. Jelikož jsem v této třídě měla hodinu hudební výchovy odučenou, věděla jsem, na co si musím dát pozor. V předešlé hodině jsem si žáky svolala k sobě ke keyboardu, ale jelikož jsou zvyklí sedět v lavicích, řada z nich s tím měla problém. Z toho důvodu jsem v této hodině zasedací pořádek nechtěla řešit, abychom se nezdržovali. Nakonec si většina dětí přinesla židličku blíže ke mně sama od sebe a jen pár žáků zůstalo v lavici. Dále jsem v minulé hodině zjistila, že rádi zpívají písně *Tři citrónky* a *Okoř*, které jsou zvyklí momentálně zpívat v každé hodině. Paní učitelka mi říkala, že se na to vždy velmi těší, a proto tyto písně vždy zařadí do hodiny hudební výchovy. Věděla jsem, že musím hned na začátku hodiny žákům říct, že ani jedna z těchto dvou písní nepatří k písním lidovým, a proto si je dnes nezaspíváme. Kdybych to

hned neuvedla, myslím si, že v průběhu hodiny by se mě na to žáci opakovaně ptali. Díky tomu, že jsem řekla, že v hodině budeme pracovat pouze s lidovými písněmi to pochopili a v průběhu hodiny se již na to nezeptali. V předešlé hodině jsem zvolila pěvecká cvičení na brumendo a poté na slabiku „no“. Žáci měli obtíže s tím, kdy mají začít. Nebyli zvyklí na to, že vždy zahraju posun tóniny a poté se teprve zpívá. Proto jsem začátek naznačovala kývnutím hlavy. Na začátku hodiny jsem zkusila bez kývnutí hlavy, ale dělalo jim to problémy, a každý začínal jinak. Proto jsem opět ukazovala nástup kývnutím hlavy. Díky tomu, že jsem si vyzkoušela odučit jednu hodinu hudební výchovy před hodinou popsanou v mé diplomové práci, tak mi to pomohlo, abych si na některé věci dala pozor a připravila se na ně.

V předešlé hodině jsem si ale s žáky nevyzkoušela hru na Orffovy nástroje a boomewhackery. Zde nastala menší komplikace, jelikož rozdělování nástrojů zabralo více času, než jsem očekávala. Navíc děti začínaly hrát na nástroje samy a ve třídě vznikl velký hluk. Musela jsem je napomenout, aby se s nástroji vrátily na své místo a nehrály na ně, dokud jim neřeknu.

Píseň *Kalamajka mik, mik, mik* několik dětí znalo. Obávala jsem se, že pro tyto děti bude nácvik písně zdlouhavý a nudný. Nicméně děti, které píseň již uměly, se zapojily, nevyrušovaly, a naopak byly pěveckou oporou pro děti, které píseň neznaly.

Poslech skladby *Pilky* mi přišel pro žáky nejméně zábavný. V hodnocení žádný žák neuvedl, že by ho poslech bavil nejvíc. Žáci ale při poslechu výrazně nevyrušovali (až na pár výjimek), odpovídali na mé otázky a soustředili se. Proto bych nebrala jako negativum, že pro žádného žáka nebyla tato aktivita nejlepší. Jelikož si myslím, že žáky by nejvíce mělo bavit, když oni sami mohou tvořit či něco vymýšlet, což je v tomto případě zpěv, pohybový doprovod či hra na hudební nástroje.

Celkově si myslím, že hodina dopadla více než dobře. Tato třída je velmi šikovná a je na nich vidět, že velmi rádi zpívají. Přiřazuju to jako zásluhu paní učitelce. Říkala mi, že od 1. ročníku s nimi pořád zpívala, nikdy nikoho ze zpěvu nezkoušela a snažila se, aby je hodiny bavily. Paní učitelka tento rok učí hudební výchovu i v 5. ročníku, kde zpívá pouze čtvrtina třídy. Neznají ani základní lidové písně, jako je např. *Marjánko, Marjánko*. Tato třída měla dříve paní učitelku, která neuměla na hudební nástroj a nejspíš z toho důvodu s nimi lidové písně nezpívala. Zde se tedy potvrzuje, že učitel má v hodinách hudební výchovy klíčovou roli.

ZÁVĚR

Lidové písně byly, jsou a budou součástí národního kulturního dědictví. Je třeba je opečovávat a vážit si jich. Hlavní myšlenky lidových písní by se měly předávat dětem, které by je měly předávat dále. Jelikož se ale v rodinách zpívá málo, děti přichází do kontaktu s lidovou písní mnohem méně. Z toho důvodu má významnou roli učitel, který by měl dětem předávat a vštěpovat hodnoty lidových písní. Pokud tomu tak nebude, lidové písně pomalu ale jistě vymizí a upadnou v zapomnění.

Didaktickým problémům při práci s lidovou písní jsem se chtěla věnovat z toho důvodu, že jsem v průběhu svých pedagogických praxí zaznamenala, že řada učitelů lidové písně vynechává, nahrazuje je písněmi umělými a upouští i od vlastního zpěvu s hrou na hudební nástroj, což pro mě bylo nepříjemným zjištěním. Chtěla jsem si ověřit, zda jsou tímto způsobem vedeny hodiny hudební výchovy i na jiných školách a zda se od lidových písní skutečně upouští.

Potvrdilo se mi, že na tyto didaktické problémy poukazuje celá řada odborníků a že se jedná o problémy, které trápí hudební odborníky již delší dobu. Z toho důvodu byl proveden výzkum prostřednictvím dotazníku, abych si ověřila, jestli je s lidovou písní ve školách pracováno, zda mají učitelé pozitivní vztah k lidové písní a jestli pro výuku hudební výchovy disponují potřebnými hudebními dovednostmi. Výsledky dotazníku byly velmi uspokojivé, jelikož ukázaly, že většina učitelů s lidovými písněmi v hodinách hudební výchovy pracuje, nebojí se před dětmi zpívat, doprovází je na hudební nástroj a má k lidové písní pozitivní vztah. Jak jsem již ale uvedla na konci 5. kapitoly, je potřeba brát výsledky s rezervou, jelikož se nemůžeme spoléhat na to, že všichni učitelé odpovídali pravdivě.

Nicméně pevně doufám, že lidové písně mají učitelé skutečně rádi, jak tvrdí. Jelikož díky nim má lidová píseň stále své místo v hodinách hudební výchovy. Učitelé mají v životnosti lidové písně nezastupitelnou roli a je třeba, aby si toho byli vědomi. Já pevně doufám, že se v rodinách začne zpívat více, děti budou s lidovou písní v kontaktu častěji a třeba lidová píseň opět pronikne více do společnosti a přestane být utlačována moderní hudbou. To jsou ale spíše přání a utopické představy. Ale jak se říká, naděje umírá poslední.

RESUMÉ

Diplomová práce *Didaktické problémy při práci s lidovou písní na 1. stupni základní školy* se na začátku zabývá lidovou písní obecně. V další části je práce zaměřena na lidové písně v Rámcově vzdělávacím programu a na zastoupení lidových písní v učebnicích hudební výchovy. Následující část je didaktického charakteru. Zaměřuje se na nácvik lidové písně a činnosti s lidovou písní, a poté se věnuje problémům a jejím příčinám při práci s lidovou písní ve škole. Praktická část diplomové práce se skládá z výzkumu, který se zaměřuje na vybrané didaktické problémy. Jednak zjišťuje vztah a postoj pedagogů a jejich žáků k lidové písni, zároveň zkoumá úroveň hudebních dovedností učitelů a celkově zjišťuje, zda lidová píseň zaujímá důležitou roli v hodinách hudební výchovy. Praktická část také obsahuje návrh modelové jednotky zaměřené na využití lidové písně v hodinách hudební výchovy, s cílem uplatnit lidové písně v různých hudebních činnostech a prokázat možnost spojení pěveckých činností s poslechem hudby.

SUMMARY

The diploma thesis *Didactic issues in working with a folk song at the elementary school*, initially focuses on a folk song in general. Hereafter, the thesis examines folk songs in the Framework curriculum and the representation of folk songs in the music education textbooks. The following section is didactical in its nature. It covers folk song rehearsal and activities, followed by a presentation of the problems and their causes in working with a folk song at the elementary school. The practical part of the thesis consists of an investigation focusing on selected didactic problems. Firstly, the relation and perception of teachers and their pupils toward a folk song is examined, secondly, the degree of teacher's musical capabilities is assessed and in addition it is identified whether a folk song has an important role in music education classes. The practical part also includes the proposal of a teaching unit dedicated to the application of a folk song in music education lessons, with the aim of implementing folk songs in various musical activities and to demonstrate the feasibility of integrating singing activities with listening to music.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Použitá literatura

BAŘINKOVÁ, Jitka a Jitka MÁLKOVÁ. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola – Duha, 2019.

CRHA, Bedřich, Ladislav FUČÍK a Zdeněk MAREK. *Základy hudební výchovy pro posluchače studia učitelství 1. stupně ZŠ*. 4. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

ČENČÍKOVÁ, Olga. *Lidová píseň jako prostředek receptivní výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992.

HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 1998.

JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

JURKOVIČ, Pavel. *Lidová píseň, slabikář hudební a literární výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: eseje o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006.

KUČEROVÁ, Judita. *Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2019.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1998.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2000.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2003.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2001.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1998.

MACEK, Petr, ed. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997.

- ODEŠLOVÁ, Miluše. *Hlasová výchova 6-9 letých dětí na základní škole*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
- PAJER, Jiří. *Svět lidové písně*. Strážnice: Ústav lidového umění, 1989.
- PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010.
- PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. Praha: Karolinum, 2001.
- SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.
- SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- STŘÍBRNÁ, Iva. *Vlastivěda 4*. Páté vydání. Ilustroval Alena BAISOVÁ. Duhová řada. Brno: Nová škola, 2016.
- SYNEK, Jaromír. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004.
- TAYLOR, Daniela, Blanka KNOPOVÁ, Božena JIŘIČKOVÁ, at. al. *Hravá hudební výchova 2: pracovní učebnice pro 2. ročník ZŠ*. Praha: Taktik, 2020.
- TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Praha: Portál, 2007.
- VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ: Práce s písní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020.
- VÁŇOVÁ, Hana a Jiří SKOPAL. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Praha: Karolinum, 2017.
- ZENKL, Luděk. *Jak zpívat lidové písně in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

Internetové zdroje

- BRVENÍKOVÁ, Kristýna. "Pilky" ("Lašské tance"). [online]. YouTube. 2009. [cit. 2024-02-07]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=H437w1nA-jA&ab_channel=Krist%C3%BDnaBrven%C3%ADkov%C3%A1
- Folklor bez hranic Ostrava. *Janáčkovy lašské tance*. [online]. YouTube. 2018. [cit. 2024-03-22]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=BmisBP-PMGk>
- Hlasové začátky: *Pěvecká technika*. [online]. Copyright © 2013 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://pevecka-technika.webnode.cz/hlasove-zacatky/>.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacii-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

<i>Obrázek 1: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně Kočka leze dolů.....</i>	<i>22</i>
<i>Obrázek 2: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně V zahradě na hrušce.....</i>	<i>22</i>
<i>Obrázek 3: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně To je zlaté posvícení</i>	<i>23</i>

Seznam tabulek

<i>Tabulka 1: Zastoupení lidových a umělých písní v učebnicích od SPN</i>	<i>11</i>
<i>Tabulka 2: Porovnání učebnic hudební výchovy pro 2. ročník základní školy</i>	<i>14</i>
<i>Tabulka 3: Zdůvodnění obav učitele při zpěvu před žáky.....</i>	<i>48</i>
<i>Tabulka 4: Co by učitelům pomohlo zařazovat lidové písně více v hodinách hudební výchovy.....</i>	<i>51</i>

Seznam grafů

<i>Graf 1: Délka praxe učitelů hudební výchovy 1. stupně základní školy.....</i>	<i>38</i>
<i>Graf 2: Vztah učitelů k lidové písni.....</i>	<i>39</i>
<i>Graf 3: Práce s lidovou písni v hodinách hudební výchovy.....</i>	<i>40</i>
<i>Graf 4: Využití lidových a umělých písní v hodinách hudební výchovy.....</i>	<i>40</i>
<i>Graf 5: Vztah žáků k lidové písni</i>	<i>41</i>
<i>Graf 6: Zdůvodnění kladného nebo spíše kladného vztahu žáků k lidové písni.....</i>	<i>42</i>
<i>Graf 7: Zdůvodnění neutrálního vztahu žáků k lidové písni</i>	<i>43</i>
<i>Graf 8: Zdůvodnění spíše negativního vztahu žáků k lidové písni</i>	<i>43</i>
<i>Graf 9: Dovednost hry učitele na hudební nástroj</i>	<i>45</i>
<i>Graf 10: Dovednost hry učitelů na hudební nástroj</i>	<i>45</i>
<i>Graf 11: Co učitelé upřednostňují v hodinách hudební výchovy</i>	<i>47</i>
<i>Graf 12: Obavy učitele při zpěvu před žáky.....</i>	<i>47</i>
<i>Graf 13: Lidové písně jako důležitá součást hodin hudební výchovy</i>	<i>49</i>
<i>Graf 14: Zdůvodnění, proč učitelé považují lidové písně za důležitou součást hodin hudební výchovy... </i>	<i>49</i>
<i>Graf 15: Dostatečné využití lidové písně v hodinách hudební výchovy.....</i>	<i>50</i>

SEZNAM PŘÍLOH

<i>Příloha 1: Dotazník pro učitele.....</i>	<i>II</i>
<i>Příloha 2: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně Kočka leze dolů</i>	<i>IV</i>
<i>Příloha 3: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně V zahradě na hrušce</i>	<i>IV</i>
<i>Příloha 4: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně To je zlaté posvícení.....</i>	<i>V</i>
<i>Příloha 5: Noty k přípravným cvičením</i>	<i>V</i>
<i>Příloha 6: Noty k písni Ach synku, synku.....</i>	<i>VI</i>
<i>Příloha 7: Noty k písni Okolo Frýdku.....</i>	<i>VI</i>
<i>Příloha 8: Noty k písni Beskyde, Beskyde.....</i>	<i>VII</i>
<i>Příloha 9: Noty k písni Když jsem jel do Prahy</i>	<i>VII</i>
<i>Příloha 10: Noty k písni Kalamajka mik, mik, mik.....</i>	<i>VIII</i>

PŘÍLOHY

Příloha 1: Dotazník pro učitele¹¹⁹

Dotazník pro učitele hudební výchovy na 1. stupni ZŠ

Vážení respondenti,

Jsem studentkou 5. ročníku Západočeské univerzity v Plzni. Studuji obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který poslouží jako podklad pro moji diplomovou práci na téma „Didaktické problémy při práci s lidovou písní na 1. stupni základní školy“. Účast ve výzkumu je anonymní a dobrovolná.

Předem děkuji za spolupráci.

Studentka Pedagogické fakulty v Plzni.

Dotazník obsahuje uzavřené i otevřené otázky. U zavřených otázek prosím vyberte jednu odpověď. U otevřených otázek Vás žádám o co nejpresnější odpověď.

- **Jakého jste pohlaví?**
 - a) žena
 - b) muž
 - c) nechci odpovídat

- **Jak dlouho učíte hudební výchovu?**

1. Jaký je váš vztah k lidové písni?

- a) kladný
- b) spíše kladný
- c) neutrální
- d) spíše negativní
- e) negativní

2. Pracujete s žáky s lidovými písněmi v hodinách hudební výchovy?

- a) ano
- b) ne

3. Pokud ano, pracujete více s lidovými písněmi nebo s umělými písněmi v hodinách hudební výchovy? (U lidové písně neznáme autora, u umělé písně známe autora.)

- a) více s lidovou písní
- b) více s umělou písní

4. Jaký mají podle vás žáci vztah k lidové písni?

- a) Kladný
- b) spíše kladný
- c) neutrální
- d) spíše negativní
- e) negativní

¹¹⁹ Zdroj vlastní

5. Proč mají podle vás žáci k lidové písni takovýto vztah? Zdůvodněte svoji předchozí odpověď.

6. Hrajete na hudební nástroj?

- a) ano
- b) ne

7. Pokud ano, na který?

8. V hodinách hudební výchovy upřednostňujete: vlastní zpěv s doprovodem hudebního nástroje (klavír, kytara) nebo raději využíváte technická zařízení (CD, přehrávač, YouTube).

- a) upřednostňuji vlastní zpěv s doprovodem hudebního nástroje
- b) upřednostňuji technická zařízení

9. Bojíte se před žáky zpívat?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

10. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano nebo spíše ano, proč tomu tak je?

11. Považujete lidové písně za důležitou součást hodin hudební výchovy?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

12. Proč ano/ne?

13. Myslíte si, že pracujete s lidovou písni v hodinách hudební výchovy dostatečně?

- a) ano
- b) ne

14. Pokud jste odpověděli že ne, co by Vám pomohlo k tomu, abyste více zapojovali lidové písně do hodin hudební výchovy?

Příloha 2: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně *Kočka leze dolů*¹²⁰

Jiří Šlitr:
Malé kotě

Kočka leze dolů

Anna Dubská

C *G*

1. Ko-čka le - ze do - lů, mňou - ká, mňou - ká,
2. Ko-cour na ni z pů - dy brou - ká, brou - ká,

C *G*

že na stře - še ví - tr fou - ká, fou - ká.
že jí ví - tr ko - žich ne - pro - fou - ká.

Příloha 3: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně *V zahradě na hrušce*¹²¹

V zahradě na hrušce

Anna Dubská

C *G⁷* *C*

1. V za-hra - dě na hru - šce se - dá - vá kos,
2. Na na - šem ko - mí - ně se - dá - vá čáp,

C *C(Ami)* *G⁷(Dmi)* *(G)* *C*

má čer - ný ka - bá - tek a žlu - tý nos.
kla - pe si zo - bá - kem klap, klap, klap, klap.

¹²⁰ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1998. s. 23.

¹²¹ *Tamtéž*, s. 32.

Příloha 4: Pěvecké cvičení vyvozené z lidové písně *To je zlaté posvícení*¹²²

To je zlaté posvícení

Vesele *Lidová píseň
z Čech*

1. To je zla - té po - sví - ce - ní,
2. To je zla - té po - sví - ce - ní,

to je zla - tá ne - dě - le, má - me ma - so
to je zla - té pon - dě - lí, má - me ma - so

a zas ma - so, k to - mu kou - sek pe - če - ně.
a zas ma - so, ja - ko vše - ra v ne - dě - li.

Příloha 5: Noty k přípravným cvičením

123

124

¹²² LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1998. s. 20.

¹²³ Upraveno v notačním programu. Zapsala: LUKEŠOVÁ, Iva.

¹²⁴ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2003. s. 109.

Příloha 6: Noty k písni Ach synku, synku¹²⁵

Ach synku, synku

Mírně Lidová píseň z Čech

D *Emi* *A⁷* *D*

1. Ach syn - ku, syn - ku, do - ma - li jsi?

D *H⁷* *Emi* *A*

Ach syn - ku, syn - ku, do - ma - li jsi, ta - tí - ček se ptá,

D *Hmi* *Emi* *A⁷* *D*

o - ral - li jsi, ta - tí - ček se ptá, o - ral - li jsi.

2. Oral jsem, oral, ale málo.:]
[: Kolečko se mi polámalo.:]
3. Když se ti zlámalo, dej ho spravit.:]
[: Nauč se synečku hospodařit.:]

Příloha 7: Noty k písni Okolo Frýdku¹²⁶

Okolo Frýdku

Pochodem Lidová píseň z Moravy

mf *D* *A⁷*

1. O ko - lo Frý - dku ce - sti - čka, (tlesk)

f *A⁷* *D*

O - ko - lo Frý - dku ce - sti - čka, (tlesk)

A *D* *A* *D* *D* *A⁷* *D*

a na ní se ze - le - ná a na ní se ze - le - ná tra - vi - čka. (tlesk)

¹²⁵ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2003. s. 11.

¹²⁶ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2000. s. 8.

Příloha 8: Noty k písni *Beskyde, Beskyde*¹²⁷

Beskyde, Beskyde

Lidová píseň z Moravy

Pochodem

mf C G⁷ G⁷ C

Bes - ky - de, Bes - ky - de, kdo po to - bě i - de?

F C G⁷ C

Čer - no - o - ký ba - ča o - ve - čky za - tá - čá,

F C A⁷ Dmi G⁷ C

čer - no - o - ký ba - ča o - ve - čky za - tá - čá.

Příloha 9: Noty k písni *Když jsem jel do Prahy*¹²⁸

Když jsem jel do Prahy

Lidová píseň z Čech

Mírně

C G⁷ C G

1. Když jsem jel do Pra - hy pro hrách, pro hrách,
2. Kdy - bych mu byl dá - val o - ves, o - ves,

G⁷ C G C

u - pad mi na ce - stě va - lach, va - lach.
byl by mě do - Pra - hy do - vez do - vez.

¹²⁷ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2003. s. 37.

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 31.

Příloha 10: Noty k písni Kalamajka mik, mik, mik¹²⁹

Kalamajka mik, mik, mik

Žertovně, ne příliš rychle *Lidová píseň z Čech*

mf *D* *Emi* *A* *D*

1. Ka - la - maj - ka, mik, mik, mik, o - že - nil se ko - mi - ník.

Hmi *Emi* *A⁷* *D*

vzal si že - nu E - li - šku, v roz - tr - ha - ném ko - žíš - ku.

2. Kalamajka pěkná věc,
když je zima, šup na pec,
když je teplo, šup dolů,
kalamajku tancuju.

¹²⁹ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2000. s. 55.